

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 35.

Lördagen den 12 april, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarrens bord vilande proposition, nr 390, angående anslag, under vissa förändrade förutsättningar, till bestridande av kostnaderna för en förberedande utredning angående en rättegångsreform.

§ 2.

Vidare föredrogs var för sig och remitterades till statsutskottet de på kammarrens bord liggande motionerna nr 421 av herr *Waldén m. fl.* och nr 422 av herr *Kjellberg*.

Härpå föredrogs motionen nr 423 av herr *Leo*; och överlämnades nämnda motion, i vad den anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, så vitt den rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs och hänvisades

till första särskilda utskottet motionerna:

nr 424 av herr *Norman m. fl.*; och

nr 425 av herr *Kahlström m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 426 av herr *Andersson* i Stockholm;

till jordbruksutskottet motionen nr 427 av herr *Carlström*;

till andra särskilda utskottet motionen nr 428 av herr *Lövgren* i Nyborg; och

till statsutskottet motionen nr 429 av herr *Karlsson* i Surte.

§ 3.

Bevillningsutskottets nu föredragna betänkanden nr 29 och 30 bordlades åter.

§ 4.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial, nr 39, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut, i fråga om bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om ändrade bestämmelser rörande vårderna om sparbankernas angelägenheter och förvaltning.

§ 5.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, som härpå föredrogs, blev ånyo bordlagt.

§ 6.

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.*

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckta motioner dels om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en anbefalld utredning om införande av representativt system i den kyrkliga kommunen, dels ock angående överförande till den borgerliga kommunen av ärenden rörande folkskoleväsendet m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 38, hade herrar *Leander* och *Jeppsson* hemställt, att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t göra hemställan om, att i samband med utredningen, huruvida och i vad mån representativt system skulle kunna införas jämväl i den kyrkliga kommunen, måtte tagas i övervägande, huruvida icke alla kostnader för kyrkliga ändamål ävensom för folkskoleväsendet borde beslutas och handhavas av den myndighet, som hade sig anförtrott att besluta om kommunens ekonomiska angelägenheter i övrigt, samt huruvida icke för dylikt fall kyrkorådsinstitutionen borde i sina huvuddrag bibehållas.

Vidare hade herr *Berglund* i en likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 222, föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vilka grunder ärendena rörande folkskoleväsendet, skolbiblioteken och vårderna av vanartade och i sedligt avseende försummade barn skulle kunna överföras till den borgerliga kommunen och om förslag i nämnda syfte.

Konstitutionsutskottet, till vars behandling ifrågavarande motioner hänvisats, hemställde,

1) att herr *Berglunds* motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

2) att riksdagen i anledning av herrar *Leanders* och *Jeppssons* motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning ekonomiska angelägenheter jämväl i vad de avsåge kyrkliga ändamål skulle kunna handläggas av den myndighet, som ägde besluta om den borgerliga kommunens ekonomiska angelägenheter.

Vid utlåandet voro fogade reservationer:

beträffande utskottets hemställan

av herr *K. J. Ekman*, vilken med instämmande av herrar *Bellinder, von Mentzer, Hulting, Schyller*, friherre *Fleetwood, Henrikson, Norman* och *Nilsson* i Antnäs ansett, att herrar *Leanders* och *Jeppssons* ovanberörda motion bort av utskottet avstyrkas; och

av herrar *Hellberg, Olof Olsson, Gullberg, Jansson* i Edsbäcken, *Engberg* och *Persson* i Tofta, vilka, ehuru de i sista hand röstat för utskottets förslag, önskat, att utskottet måtte hemställa om utredning (eventuellt i samband med redan pågående utredningar), huru det viktiga önskemålet om enhetlighet i den kommunala förvaltningen i stället för den nu rådande dualismen skulle uppnås; samt

beträffande motiveringen

av herr *von Mentzer*; och

av herr *K. J. Ekman*, med instämmande av herrar *Bellinder* och *Hulting*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Norman: Herr talman! Då jag deltagit i detta ärendes behandling i utskottet och ävenledes reserverat mig emot utlåandet under punkt 2, men genom något förbiseende icke kommit att bliva antecknad som reservant i vad det gäller motiveringen under punkt 1, skall jag be att få yttra några ord.

Det är här fråga om tvenne motioner, varav i den ena, den av herr Berglund, hemställes om utredning, »på vilka grunder ärendena rörande folkskoleväsendet, skolbiblioteken o. s. v. skola överföras till den borgerliga kommunen och om förslag i nämnda syfte». Utskottet har avstyrkt denna hemställan under hänvisning till pågående utredning. Men detta avstyrkande utlåtande är synnerligen välvilligt motiverat och innehåller påståenden, som jag för min del icke kan vara med om. Så t. ex. kan jag icke vara med, då det här heter: »Att den borgerliga kommunen *lika väl eller bättre* än den kyrkliga kommunen kan vårda folkskoleväsendet jämte därmed sammanhörande ärenden är tydligt» o. s. v. Om detta också i några fall, vad städerna beträffar, kan vara riktigt, så vill jag påstå, att det icke är riktigt, vad landsbygden beträffar. Ty där är väl i regel så, att prästen, kyrkostämmans ordförande, är den mest kvalificerade att vara ordförande i sin kommuns högsta myndighet över skolväsendet. Jag skall icke ingå på någon vidare kritik av denna motivering. Jag skall endast tillkänagiva, att jag ifråga härom fullt ansluter mig till den av herr Ekman m. fl. avgivna reservationen, och att jag således beträffande punkt 1 yrkar bifall till utskottets avstyrkande utlåtande men med ogillande av utskottets motivering.

I den andra, av herrar *Leander* och *Jeppsson* avgivna, motionen önska motionärerna, att riksdagen ville besluta göra en »hem-

Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)

Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)

ställan om att det i samband med utredningen, huruvida och i vad mån representativt system må kunna införas jämväl i den kyrkliga kommunen, måtte tagas i övervägande, huruvida icke alla kostnader för kyrkliga ändamål *ävensom för folkskoleväsendet* böra beslutas och handhas av den myndighet, som har sig anförtrott att besluta om kommunens ekonomiska angelägenheter i övrigt, samt huruvida icke för dylikt fall kyrkorådsinstitutionen bör i sina huvuddrag bibehållas». I denna fråga har utskottet ställt sig på motionärernas ståndpunkt och förordat en utredning i ärendet. Jag kan icke heller vara med om detta och har därför här låtit anteckna mig bland de reservanter, som yrkat avslag på utskottets hemställan. Men jag vill litet närmare belysa utskottets motivering, vilken i vissa punkter synes mig vara inkonsekvent. Här står sålunda till att börja med, att »det i herrar Leanders och Jeppssons motion framställda önskemålet, att *alla* kostnader för kyrkliga ändamål böra beslutas och handhas av den myndighet, som har sig anförtrott att besluta om kommunens ekonomiska angelägenheter i övrigt, synes utskottet vara förtjänt av tillmötesgående». Sedan heter det litet längre fram i utskottets motivering, att det skall dragas upp en gräns mellan »de kyrkliga utgifter, som böra överföras till den borgerliga kommunen, och de kyrkliga utgifter, som uteslutande böra vara en den kyrkliga kommunens angelägenheter». Alltså är det på det ena stället fråga om *samtliga* kostnader för kyrkliga ändamål, men sedan kommer en reservation häremot.

Här förekommer också ett stycke i utskottets motivering, där det talas om, att frågor om utgifter för anläggning och underhåll av kyrkogårdar, vilka beröra icke blott statskyrkans medlemmar utan *samtliga* en kommuns medlemmar, äro av den natur, att bestämmanderätten över dessa frågor bör tillkomma *samtliga* kommunens medlemmar. Längre fram i samma stycke förekommer emellertid en passus, som är något svårbegriplig. Det heter nämligen, att om rätt till utträde ur statskyrkan utan att anmäla övergång till annat kyrkosamfund kommer att medgivas och den kyrkliga kommunen under sådana förhållanden kommer att bestå av färre antal medlemmar än den borgerliga kommunen, skulle det inträda en orättvisa, om de av den borgerliga kommunens medlemmar, som icke tillhöra statskyrkan, skulle vara befriade från att delta i anläggandet och underhåll av kyrkogård. Jag förstår nu icke riktigt meningen häri. Jag fick icke klarhet härutinnan inom utskottet och hade ingen anledning att som reservant närmare nagelfara utskottets motivering. Men det är väl ändå så, att även personer, som icke tillhöra något kyrkosamfund, då de gå bort skola jordas på kyrkogården och sålunda icke böra vara befriade från att delta i kostnaderna för anläggning och underhåll av kyrkogård.

När det emellertid talas om, att utgifterna för anläggning och underhåll av kyrkogård böra fräntagas den kyrkliga beslutanderätten och helt och hållet överlämnas till den borgerliga kommunen, framställer sig den frågan: då det i regel är så på landet, att på kyrkogården finnes en kyrka, huru skilja mellan kyrkan och kyrko-

gården, huru draga upp gränsen mellan de områden, som tillkomma vardera av dessa? Detta blir givetvis en ganska tvistig sak.

Kontentan av hela denna motion, varom här är fråga, och av den åtgärd, som däri förordas, är ett frångående från statskyrkan av dess nuvarande inflytande och dess nuvarande stöd från kommunens sida. Ett bifall till denna motion innebär, såsom också framhölls inom utskottet, faktiskt första steget till statskyrkans avskaffande. Detta uttalades såväl från högerhåll som vänsterhåll.

Med hänsyn till att detta kan anses vara grunden till det hela som ligger i denna motion, och då jag för min del icke vill vara med om ett sådant steg, som skulle innebära vår gamla svenska kyrkas avskaffande, ber jag, herr talman, få yrka avslag på utskottets hemställan i punkt 2 och bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Som den förste ärade talaren redan nämnt, så behandlar detta utskottsutlåtande tvenne motioner. Den ena rör sig om frågan, huruvida ärenden rörande folkskoleväsendet m. m. böra överföras ifrån den kyrkliga till den borgerliga kommunen, och till denna herr Berglunds framställning har konstitutionsutskottet för sin del anslutit sig. Utskottets majoritet har ansett, att det numera knappast bör råda delade meningar om, att ärenden rörande folkskoleväsendet rätteligen höra hemma under den borgerliga kommunen.

Herr Norman vände sig mot den del av utskottets motivering, där det framhålles: »Att den borgerliga kommunen lika väl eller bättre än den kyrkliga kommunen kan vårda folkskoleväsendet jämte därmed sammanhörande ärenden är tydligt redan därav, att det överförande av folkskoleväsendet till stadsfullmäktige, som flerstädes ägt rum på grund av lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer, ur flera synpunkter visat sig fördelaktigt.» Jag tror det skall bli svårt för herr Norman att med övertygande skäl göra gällande, att det icke är riktigt, vad som utskottet här uttalat. Den som har någon erfarenhet av, huru folkskoleväsendet tidigare har handhåfts uteslutande av de kyrkliga kommunerna, och vidare haft tillfälle att jämföra huru det nu tar sig ut i de städer, där stadsfullmäktige hava övertagit skolväsendet, tror jag skall vara fullt överens med utskottet och instämma i att de borgerliga kommunerna icke endast lika väl som de kyrkliga utan även i de flesta fall bättre än dessa kunna handhåva skolväsendet.

Emellertid vänder sig herr Norman icke så mycket emot detta som fastmera emot den motivering, som utskottet anför för ett bifall i viss mån till herrar Leanders och Jeppssons motion. Det är beaktande, och det ber jag att få fästa uppmärksamheten vid, att reservanterna här hava varit så ivriga att söka bemöta den enligt deras mening stora fara, som ligger i den Leanderska motionen, att de i sin reservation alldeles hava förbigått vad utskottets utlåtande egentligen innebär. Utskottet har nämligen icke helt kunnat ansluta sig till motionen, därför att utskottet anser det däri framförda önkemålet

Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.*

(Forts.)

icke vara fullt rättvist i skattehänseende, för den händelse det blir lindrigare eller liberalare villkor för utträde ur statskyrkan — d. v. s. om man skulle medgivas rätt till utträde ur statskyrkan utan att ange övergång till kyrkliga samfund — och i samband därmed kyrkans medlemmar skulle åläggas att själva bestrida alla utgifter, som nu beslutas av kyrkostämman. Om så blir fallet, kan man ju mycket väl tänka sig att, som utskottet här också anført, den kyrkliga kommunen skulle komma att bestå av ett mindre antal medlemmar än den borgerliga. Och jag förstår icke herr Norman, då han för sin del icke kan godtaga denna motivering, då utskottet säger, att det skulle innebära en orättvisa mot de medlemmar, som stå kvar i statskyrkan, att dessa ensamma skola bära sådana utgifter som t. ex. anläggning och underhåll av kyrkogård. Jag förstår mycket väl att herr Norman icke uppfattat innebörden i utskottets motivering, då han förklarar sig icke förstå detta utskottets uttalande och i det sammanhanget anför, att även de som tillhöra den borgerliga kommunen skola väl också begravas. Javisst, det är just vad utskottet säger här, och därför anser utskottet också, att även de medlemmar, som tillhöra den borgerliga kommunen, böra deltaga i dessa utgifter. Men när det nu är så, att de personer, som tillhöra statskyrkan, och även de personer, som hava utträtt ur densamma, äro medlemmar av den borgerliga kommunen, då kommer utskottet till det resultatet, att en fråga av denna art som till exempel anläggning och underhåll av kyrkogård är en sådan angelägenhet, som uppenbarligen bör handläggas av den borgerliga kommunen. Varför har man nu gått in på detta? Ja, det är såvitt jag förstår därför, att det är en praktisk fråga. Det torde icke kunna bestridas, att betydande olägenheter ofta uppstå därigenom att den kyrkliga kommunen för sin del beslutar åtskilliga utgifter, understundom rätt stora sådana, och den borgerliga kommunen för sina behov måste besluta rörande övriga utgifter, vilka, vare sig de äro beslutade av den kyrkliga eller borgerliga kommunen, drabba kommunens medlemmar i skattehänseende. Var och en förstår att det under sådana förhållanden mången gång kan bliva ganska svårt att få en budget avvägd så, att vederbörlig hänsyn tagits till kommunens medlemmar och deras skatteförmåga. Det är med andra ord fråga härom, att man så långt som möjligt skall kunna komma fram till en enhetlig budgetsbehandling, och att den borgerliga kommunen skall i största möjliga utsträckning hava beslutanderätt även över sådana ekonomiska angelägenheter, som för närvarande ligga under kyrkostämman, och utskottet har som sagt anført exempel på sådana.

Reservanterna rikta sig emellertid emot det förslag, som herr Leander har framfört, nämligen att *alla* kyrkliga utgifter böra hänföras till den borgerliga kommunen. Detta har utskottet nu icke gått med på. Utskottet har ställt sig på en mellanståndpunkt, på det sättet nämligen, att utskottet ansett, att de rent kyrkliga utgifterna kunna tänkas fortfarande böra behandlas och beslutas av kyrkostämman. Under sådana förhållanden kan jag för min del icke förstå, huru man kan komma till det resultatet, att det här föreliggande

förslaget, om utskottets hemställan blir bifallen, skulle vara ett steg på vägen till statskyrkans avskaffande. Herr Norman utvecklade icke denna tanke något närmare, vilket nog varit erforderligt. Emellertid kan jag för min del icke bli på det klara med, huru herr Norman med anledning av utskottets hemställan kan komma fram till ett sådant resultat. Jag ber att få erinra ännu en gång, att denna fråga är av praktisk natur.

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)*

Men jag vill tillägga, att för egen del har jag icke varit så helt och fullt med om den motivering, som utskottet till sist har stannat för. Jag hade nämligen även velat uttrycka i motiveringen, att om det i framtiden skulle komma att bli så, som det för närvarande är, att de statskyrkliga och borgerliga kommunerna i stort sett skulle komma att bestå av samma personer — då nämligen för närvarande det måste anses vara ett relativt litet antal, som icke tillhör statskyrkan. Så borde det under sådana förhållanden tagas i överbäggande huruvida icke alla kyrkliga utgifter skulle kunna överföras till och handläggas av den borgerliga kommunen. Jag har emellertid icke ansett, att denna fråga varit av så stor betydelse då det här är fråga om en skrivelse, att jag velat avgiva reservation till utlåtandet i denna del. Jag anholder därför, herr talman, att få yrka bifall till utlåtandet dels i vad det avser herr Berglunds motion och dels även i vad det gäller utskottets förslag rörande herrar Leanders och Jeppssons motion.

Herr Molin i Aspa: Herr talman, mina herrar! Frågan om den kyrkliga kommunens ställning till den borgerliga med avseende på nödiga utgifter till såväl kyrka som skola, torde nu efter kommunalfullmäktigeinstitutionens införande icke längre kunna uppskjutas, utan förhållandena kräva ju en utredning, som leder till en rättvis och fullständigt praktisk lagstiftning rörande kommunens ekonomiska angelägenheter.

Den av herrar Leander och Jeppsson avgivna motionen anser jag vara väckt i lagom tid för att underställas riksdagens prövning, eftersom nyligen kommunalfullmäktigeinstitutionen kommit till stånd, och det vore gott, om riksdagen nu ville besluta i den riktning utskottet beträffande den motionen hemställt, nämligen om en snar utredning i denna sak angående handläggandet av utgifter inom kommun icke blott för kyrkliga ändamål utan också för folkskolan.

Som det framhålles i motionen ha nu de flesta svenska städer överfört alla frågor rörande kostnaderna för folkskoleväsendet till stadsfullmäktige, och detta har visat sig vara till folkskolans nytta och gagn. Det är icke många svenska städer som ej överfört dessa saker till stadsfullmäktiges avgörande. Denna förändring har under årens gång visat sig vara till skolväsendets gagn och framgång. Enligt samma grunder böra nu kommunalfullmäktige på landsbygden få samma rättighet, så att kommunens medlemmar genom sina representanter få en möjlighet att bevaka sina intressen rörande folkundervisningen.

Det är ju i alla fall så, att det är kommunen, som har att be-

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.*

(Forts.)

strida dessa utgifter, och då borde det väl också vara kommunens representanter, som skola besluta om utanordnandet av medel för folkskoleändamål. Det är i allmänhet så, att kyrkostämmorna äro så fåtaligt besökta, att man icke kan säga, att deras beslut bli fullödiga uttryck för vad kommunen anser lämpligt. Det kan ibland fattas beslut av ganska stor räckvidd, beslut som tarva mycket pengar, och viktiga beslut av stor räckvidd kunna då fattas av en minoritet.

Enligt min åsikt bör kyrkostämmans befogenhet i detta hänseende helt upphöra och överföras till den borgerliga kommunen, till kommunalfullmäktige, såväl ifråga om kyrkliga som andra ändamål. Skola vi hava två myndigheter i kommunen, som var på sitt håll skola styra och ställa, kommer detta att leda till kaos och oreda i förvaltningen, detta i all synnerhet som kyrkostämmorna åtminstone vad landsbygden beträffar äro, som sagt, ytterst fåtaligt besökta.

Risken, att folkskolans intressen inte skulle bli tillräckligt tillgodosedda, tror jag icke blir så stor. Vi få räkna med att i kommunalfullmäktige inväljas såväl präster som lärare och även skolrådsledamöter. Dessa hava under de gångna åren haft tillfälle att sätta sig in i folkskolans angelägenheter och de skulle helt säkert, utöva ett visst inflytande på de beslut, som skulle komma att fattas i kommunalfullmäktige i fråga om folkskolan. Det skulle inte vara många kommuner, där icke med visshet t. ex. skolrådsledamöter skulle komma in i kommunalfullmäktige och där kunna säga sin mening om folkskoleangelägenheterna. För övrigt komma skolstyrelserna att bibehållas, och över dessa ha vi de av staten tillsatta kontrollerande myndigheterna, folkskoleinspektörerna och folkskoleöverstyrelsen, vilka helt säkert skola övervaka allt vad som rör folkskoleväsendet i allmänhet, även när det gäller kostnadsfrågor.

Men skall beslutanderätten ifråga om folkskoleväsendet överföras till den borgerliga kommunen, synas samma skäl tala för att även utgifter för kyrkliga ändamål i huvudsak dit överföras.

Var gränsen skall sättas mellan de kyrkliga utgifter, som böra överföras till den borgerliga kommunen, och de kyrkliga utgifter, som uteslutande böra vara en den kyrkliga kommunens angelägenhet, förmenar jag torde böra framgå av den utredning, som skulle verkställas. Då det gäller uppförande eller reparation av kyrkor, anläggning av kyrkogård, i allmänhet då det gäller större belopp, anser jag att bestämmandet skall tillkomma den borgerliga kommunen.

Herr talman! Enligt mitt förmenande ligger kyrkans uppgift uti att verka fostrande och förädlande på församlingslivet, skapa sanna och goda medlemmar inom kyrkan och icke sysselsätta sig med finansiella spörsmål. Vi veta hur det nu är, hur de kyrkliga myndigheterna hava att styra och ordna med yttre angelägenheter beträffande såväl kyrka som skola.

I många kommuner på landsbygden, åtminstone de större, har prästerskapet, anser jag, alldeles för mycket arbete. Det skulle kunna vara befriat från mycket, särskilt i vad det avser skolan och med denna sammanhängande utgifter. Prästen har skyldighet att

vara ordförande i såväl skolråd som kyrkostämma. Han har vidare att i skolrådet hjälpa till med uppsättandet av kostnads- och utgiftsförslag för skolan för det kommande året. Han skall ha reda på de skolpliktiga barnen; han skall vara ansvarig för skolstatistiken m. m. sådant, ävensom övervaka undervisningen i dess helhet. Vad det rent kyrkliga beträffar är han ordförande i kyrkorådet och skall styra och ställa med allt som hör dit. På grund av detta myckna arbete har prästerskapet i större landsförsamlingar icke tillfälle att fullt och helt ägna sig åt den andliga verksamheten, som är dess egentliga uppgift. För fullgörande av denna måste prästerna vara befriade från sådana saker, som jag nämnt, vilka de nu äro påtvingade. Jag vet bestämt, att det är många kyrkoherdar, som skulle känna sig tacksamma, ifall staten befriade dem från en hel del av dessa skyldigheter, som de nu ha. Däremot tror jag icke, att arbetsbördan blir så stor för prästerskapet i städerna, därför att de i allmänhet äro omgivna av personer, som äro dem behjälpliga på pastorsexpeditionen. I en del landsortsstäder tror jag att det finns 3—4 biträden åt pastorn. Då kan ju denne sköta sitt arbete, men i en landsförsamling, en större församling på 10,000 invånare är pastorn nästan ensam. Då kunna vi litet var förstå, att det arbete, som fordras av honom, blir synnerligen krävande, särskilt om han har att taga befattning med rent finansiella ärenden. Jag tycker därför, att det skulle vara en lättnad för större delen av prästerna, om de delvis bleve befriade från dessa saker, som här är fråga om.

Reservanterna hålla före, att genom en lagändring på detta område kyrkan principiellt skulle berövas självständig ekonomisk tillvaro och i ifrågavarande avseende inordnas under det rent borgerliga samhället. Denna fara kan jag icke se, ty bli kyrkans män befriade från en hel del sådana världsliga saker, få de mera tid att ägna sig åt andlig verksamhet. Det är väl meningen att så skall vara. Det är väl pastorns uppgift att verka för själavården i församlingen och icke sysselsätta sig med byggandet av skolhus och mycket annat sådant. Han kan, om han blir invald i kommunalfullmäktige, få vara med om att behandla dessa saker, men som det nu är, tror jag, att han har för mycket att göra.

Herr von Mentzer framhåller i sin reservation följande:

»Redan nu hava åtminstone åtskilliga av rikets fängelsepredikanter i sina senast avgivna ämbetsberättelser påvisat ett drag av mycket allvarsam art i vår tid. Och det draget i tiden är den ungdomens förvildning, som tagit sig ett sorgligt uttryck däri, att våra fängelser numera i högre grad än förr befolkats av unga brottslingar. Detta åter har säkerligen till väsentlig del sin grund i de försummelser och brister, som förekommit vid såväl statens som de enskildes fullgörande av sin ifrågavarande skyldighet.»

Av detta uttalande kan jag för min del icke utläsa annat än en skarp kritik mot kyrkan själv, som ju ytterst ända in i vår tid burit och bär ansvaret för kristendomsundervisningen såväl i den egentliga folkskolan som slutligen helt i konfirmationsskolan, där ju kristendomsundervisningen bestrides av prästerskapet och detta

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)*

Ang. införande av representativt system i den kyrkliga kommunen m. m. dessutom vid den tidpunkt, då ungdomen bör vara i särskilt hög grad mottaglig för de lärdomar, som meddelas. Att ungdomen förvildas, hör nog icke så mycket hit, tror jag, utan torde nog bero på att såväl kyrkan som hemmet lämna ungdomen vid den tidpunkt, som för densamma är kritisk, och icke har möjlighet att följa dem av ungdomen, som komma på villovägar.

(Forts.)

Här skulle, menar jag, pastorn kunna lägga ner ett större arbete än för närvarande. Någon fara för att det skulle bli sämre i detta hänseende, om en överflyttning av folkskoleärenden till den borgerliga kommunen komme till stånd, bör man icke kunna befara, då väl kristendomsundervisningen även efter en sådan här ifrågasatt förändring kommer att intaga en ledande plats på skolans schema. Här är icke alls fråga om något slags attentat mot kristendomsundervisningen, som reservanterna vilja låta påskina. Tvärtom. Svenska folket håller nog fortfarande strängt på, att kristendomsundervisningen kommer först i skolan. Det tror jag vi lärare äro överens om, att man skall hålla på att kristendomsundervisningen fortfarande kommer till sin rätt. Därför tror jag icke, att man bör blanda in den saken vid behandlingen av denna fråga.

Herr talman! Då jag inte kan se annat, än en given fördel för såväl den borgerliga som den kyrkliga kommunen, om en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning i anledning av herrar Leanders och Jeppssons motion kommer till stånd, får jag på det livligaste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Råf: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande utskottsbetänkandet, liksom motionärernas framställning, går onekligen i riktning att vilja avlägsna det kyrkliga inflytandet så mycket som möjligt från den borgerliga kommunen.

I den av herrar Leander och Jeppsson väckta motinen framgår det tydligt, hur man vill taga bort det ekonomiska stöd, kyrkan för närvarande har och som den behöver för att förverkliga de uppgifter, den har sig förelagd. Ifall den nu skulle verkligen utföra någon ting, så finge den vara så god och falla på knä för det borgerliga samhället och bedja detta samhälle om de penningar, kyrkan för sin verksamhet behöver.

Den andra motionen, liksom utskottets utlåtande beträffande densamma, går däremot ut på att isolera kyrkans inflytande i avseende å dess andliga verksamhet, i avseende å dess andliga inflytande på den borgerliga kommunen.

Då jag håller före, att kyrkan utövar ett välgörande inflytande på den borgerliga kommunen så väl genom de penningar den många gånger har att förfoga över som också genom de andliga krafter, som stå till densammas förfogande, är det helt naturligt, att jag ej kunnat gå med på utskottets förslag såväl i avseende å motiveringen i det ena fallet som beslutet i det andra, i fall jag nämligen suttit i utskottet, då denna fråga avgjordes, vilket jag dock icke gjort.

Vid genomläsandet av utskottets motivering skola vi finna, att utskottet uttryckligen säger ifrån, att den Berglundska motionen

hävdar den uppfattningen, att samtliga ärenden rörande folkskoleväsendet, skolbiblioteken och vården av vanartade och i sedligt avseende försummade barn böra överföras från den kyrkliga till den borgerliga kommunen. Utskottet åberopar sig sedermera på, att det i sådant avseende gått bra beträffande städerna. Detsamma säger också motionären och anser, att det följaktligen bör gå lika bra beträffande landsbygden. Vid en jämförelse mellan stad och landsbygd få vi dock lägga märke till, att landsbygden är funtad på ett helt annat sätt än staden, både i avseende å bildnings- och andra resurser. Om jag betraktar motionärens motivering på sid 7, där den passus förekommer, som skulle vara den rent av starkaste i hela motiveringen, så måste jag säga, att den motiveringen är till den grad svag, att det förvånar mig, hur man kunnat komma med en sådan inför ett så kritiskt utskott som konstitutionsutskottet för att icke tala om kamrarna, som kanske äro ändå mera kritiska än själva konstitutionsutskottet.

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)*

Motionären säger nämligen här en del saker: »Kunna icke precis samma skäl» — det vill säga de som förut anförts till förmån för städerna — »anföras till förmån för en liknande lag, gällande för landskommunerna? Äro inte olägenheterna lika stora i många landskommuner som i städerna? Även i de förra är kyrkostämman ofta synnerligen heterogent sammansatt.» — Ja, är icke kommunalstämman det också; vad är det för skillnad över huvud taget på sammansättning av kyrkostämman och av kommunalstämman på landet? Jag bevisar dem själv inte så särdeles mycket någondera, men jag har sett, att ungefär samma personer finnas på kommunalstämman som på kyrkostämman. Förekommer det någon kritisk sak på kommunalstämman, så blir det större deltagande i kommunalstämman än i kyrkostämman, oh på samma sätt kan kyrkostämman många gånger, om någon viktig sak är före, vara besökt av flera personer än kommunalstämman.

Han säger vidare: »Till stor del kan den (kyrkostämman) utgöras av personer utan intresse för pedagogiska frågor.» Skulle då dessa personer ha större intresse för pedagogiska frågor, om de uppträdde på en kommunalstämma i stället för en kyrkostämma? Vare sig jag uppträder på en kommunalstämma eller en kyrkostämma, så har jag väl samma intresse för dylika frågor. Och likadant är förhållandet med alla personer, som uppträda i allmänna angelägenheter. Det måtte väl icke hos dem finnas någon skillnad i detta intresse den ena dagen och den andra dagen. Det synes mig, att denna motivering är så svag, att det är ganska förvånande, att man kunnat taga någon hänsyn till den i utskottsutlåtandet.

Vidare säges det om dessa personer, som deltaga i kyrkostämma, att de ofta ha ringa kärlek till skolan och liten förståelse för dess uppgifter. Jo, jag tackar! Detta intresse måtte väl vara lika starkt hos dem, om de uppträda på kyrkostämma, som hos dem, om de uppträda på kommunalstämma, och dessutom veta vi, att på kyrkostämman finnas åtskilliga personer, som ha större styrka i pedagogiskt avseende än de, som uppträda på kommunalstämma i allmän-

Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.

het ha. Jag tror, att om man endast tänker på ordföranden i kyrkostämman, så måste man nog i allmänhet tillerkänna prästen större pedagogisk insikt, än man i lika allmänhet kan tillerkänna en kommunalordförande.

(Forts.)

Vidare anföres i motionen om dessa i kyrkostämman deltagande: »De bestämmas ofta endast av undervisningsväsendets kostnads-siffror, och den sakliga behandlingen kommer ej till sin rätt vid besluten» — nota bene på kyrkostämman! Men detta skulle icke göra sig gällande på kommunalstämman! Och det där tar utskottet som underlag för det beslut, som det kommer till. Ja, ja, när man är så lättvindlig med avseende på motionens motivering, så är det icke underligt, att det går som det går i många fall.

Beträffande särskilt herrar Leanders och Jeppssons motion vill jag säga, att jag förvånar mig på det högsta över att en person i herr Leanders ställning verkligen kan önska ett sådant sakernas tillstånd, att man försöker taga ifrån de kyrkliga intressena den möjlighet, som de ha i avseende på utanordnandet av utgifter för kristliga och kyrkliga ändamål. Jag har haft den känslan ända sedan jag började sysselsätta mig med dessa angelägenheter t. ex. i missionsföreningar och andra sådana föreningar, att det varit av den allra största vikt, att ha medel tillgängliga vid dessa besluts fattande, och vi hade måst avstå från de allra flesta beslut i missionsangelägenheter, om vi icke haft en kassa att stödja oss på, genom vilken vi kunde förverkliga de fattade besluten. Samma sak, som gör sig gällande i missionsföreningarna, måste också, anser jag, få göra sig gällande på det kyrkliga området. Nu har det i motionen föreslagits att för att kunna förverkliga de på kyrkostämman fattade besluten, måste man ligga på knä för kommunalstämman för att erhålla härför erforderliga medel. Jag har aldrig varit av den åsikten, att vi böra krypa mera än vad vi i detta fall för närvarande göra. Vi göra det sannerligen så mycket, att det kan räcka till.

Herr talman, jag skall icke ytterligare utveckla denna sak, utan ansluter mig till herr Ekmans reservationer i såväl den ena som den andra punkten, och vill då till kammarens besinnande erinra om, vad han säger i den ena reservationen. Han säger så här i avseende på herr Berglunds motion:

»Lika med herr von Mentzer anser jag det vara en såväl statens som de enskilda samhällsmedlemmarnas plikt att tillse, att den uppväxande ungdomen erhåller en kristlig fostran och att således första stycket i utskottets yttrande över motionerna bort, utan ett så bestämt ståndpunktstagande till den Berglundska motionen, som där nu förekommer, innehålla, att utskottet vill med anledning av herr Berglunds motion uttala, att därest en överflyttning av folkskoleärendena till den borgerliga kommunen med hänsyn till det förändrade förhållande mellan stat och kyrka, som allt mer gör sig gällande, skulle befinnas erforderlig, likväl såsom ett nödvändigt villkor härför bör uppställas, att kristendomsundervisningens ställning i skolan betryggas och att ett bestämt inflytande på denna undervisning inrymmes åt de kyrkliga myndigheterna.»

Som sagt, herr talman, ber jag att få ansluta mig till herr Ek-mans reservation i båda fallen.

*Ang
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.*

(Forts.)

Herr Leander: Herr talman! I egenskap av motionär torde det tillåtas mig att yttra några ord, helst som jag icke hade tillfälle att närvara vid utskottets justering av detta ärende och då uttala min mening. Hade jag varit närvarande, hade jag givetvis sökt att få motiveringen i vissa punkter ändrad, men därom är nu ingenting att säga, utan jag skall i stället be att få bemöta de omdömen rörande syftet med min och herr Jeppssons motion, som kommit till uttryck.

Från högkyrkligt håll — och jag vet icke om jag dit får räkna herrar Räf och Norman — har man velat påstå, att motionen äsyftar ett avskaffande av statskyrkan, från frikyrkligt håll däremot har man velat göra gällande, att sambandet mellan stat och kyrka skulle bli ännu mera befast genom ett bifall till motionen. Nu ha vi motionärer icke tänkt vare sig det ena eller det andra, utan vad vi äsyftat med motionen är, att större ordning och reda och en mera enhetlig plan i fråga om kommunens finanser skulle vinnas, och det är väl något som behöves. Ty huru herrarna än resonera, kan man icke komma från, att det är olägenheter för- enade med den dualism, som råder, då den kyrkliga kommunen och borgerliga kommunen besluta oberoende av varandra rörande den gemensamma kommunens utgifter. Herr Räf och reservanterna be- fara, att kyrkan icke skulle erhålla nödiga medel för sin verksamhet, ifall motionens yrkande bleve en verklighet. Men här kan man hänvisa till, huru det förhåller sig med folkskoleväsendet i de stä- der, där detta har lagts under stadsfullmäktige. Icke har man hört, att skolan därigenom blivit berövad erforderliga medel utan tvärtom. Det torde vara bra mycket angenämare, att ha en myndighet att göra med, som kan pröva anslagsbehoven, än en nyckfull kyrko- stämma, som den ena gången beslutar si och den andra gången så. För prästen kan det också vara tacknämligt, att slippa att ägna sig åt ekonomiska bestyr och därigenom undgå att komma på kant med församlingen, ty ofta är det just de ekonomiska frågorna, som vålla sådana misshälligheter. Som en talare framhöll, torde också många präster bliva synnerligen glada, om de slippa ifrån dessa ekonomiska bestyr, och få helt ägna sig åt sina religiösa uppgifter.

Det har nämligen aldrig varit någon fördel för kyrkan, att söka tillvälla sig någon världslig makt, utan jag tror, att kyrkan står sig bäst, om den ägnar sig åt sina rent religiösa uppgifter och den kärleksverksamhet, som hon i främsta rummet bör tänka på. Jag tror, att herr Räf kan vara ganska lugn för att statskyrkan skall kunna äga bestånd, även om motionen går igenom. Men för- håller det sig så, att kyrkan är en verklig statskyrka, så får hon finna sig uti att taga mot medel av staten. Och om hon också skall behöva tigga därom, så får hon, när hon en gång står i den ställningen till staten, finna sig däri. Det kan icke hjälpas, hon är beroende av staten, och så länge hon icke sökt frigöra sig från detta

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.*

(Forts.)

beroende får hon, som herr Räf sade, ligga på knä för staten för att få medel. Men jag tror nu icke, att om den borgerliga kommunen skulle komma att besluta även rörande de kyrkliga utgifterna, kyrkan behöver mera än vad nu är fallet tigga därom, utan vederbörande komma säkerligen att ställa de penningar till hennes förfogande, som hon anser sig vara i behov av för att kunna utföra sin uppgift.

Man har sedan talat om kristendomsundervisningens bibehållande i skolorna. Ja, ingen kan ivrigare än jag önska detta, men förhållandena i de städer, där skolväsendet lagts under stadsfullmäktige, visa ju också, att man bibehållit kristendomsundervisningen, och jag kan icke tänka mig, att denna undervisning skulle bedrivas på ett sämre sätt än fallet varit förut, då det var kyrkostämman, som anslog medel för skolväsendet. Jag förstår icke, huru herrarna resonera härvidlag eller huru man kan tänka sig detta, när man vill låta påskina, att kristendomsundervisningen skulle lida något förfång däri genom att den borgerliga kommunen får besluta över skolans utgifter. Nej, varken kristendomsundervisningen i skolan eller kyrkans religiösa uppgifter komma att lida i minsta mån, om en och samma myndighet skulle komma att besluta över kommunens samtliga utgifter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Berglund: Herr talman! Inledningen till det anförande, herr Räf hade, besannar vad jag i går fick höra av en av hans partikamrater, vilken yttrade, att när det gällde motioner här i riksdagen, brukade man i första rummet fästa sig vid, vem motionären var, och till vilket parti han hörde. Här gjorde herr Räf precis samma sak. Han gick ut från, att motionen kommit från ett sådant håll, att man borde hysa vissa misstankar rörande densamma. Jag tycker i alla fall, att det borde vara onödigt, att här i kamraren hänvisa på, varifrån en motion härstammar. Man bör väl endast taga hänsyn till de skäl, som framföres i motionen och icke till de namn, som stå under densamma. Och jag gör lika stort anspråk på att de skäl, som jag anför i en motion, skola tagas under allvarligt övervägande, som herr Räf gör beträffande de skäl, som han anför i någon av sina motioner.

Vad herr Räf i sak egentligen anförde var en kritik av den motivering, som jag hade bestått motionen, och han vände sig särskilt mot vad som i utskottsbetänkandet på sid. 7 anförts ur denna motivering, vari jag t. ex. framhållit att kyrkostämman kan ofta vara synnerligen heterogent sammansatt och att där kunna finnas personer, som komma att avgöra skolfrågor, ehuru de icke haft intresse eller förutsättningar för att kunna bedöma undervisnings- och uppfostringsfrågor. Ja, jag står fortfarande fast vid, att så är förhållandet. Men det är icke rätt, att som herr Räf därav draga den slutsatsen, att jag påstått, att detsamma icke kan förekomma på kommunalstämma. Det har jag aldrig sagt. I detta fall äro kommunal-

stämma och kyrkostämma lika. De ha båda sina nackdelar och olägenheter, och när man då med hänsyn till att kommunalstämman skulle bliva en alltför tungrodd apparat med sina många röstberättigade, när man med hänsyn till denna och andra omständigheter infört kommunalfullmäktigeinstitutionen, så står man i konsekvens därmed också inför ett införande av en liknande institution för den kyrkliga kommunen.

Det är klart, att man kan icke komma ifrån den saken. Skall man införa en kommunalfullmäktigeinstitution, så måste man ha lika stora skäl att införa en kyrkofullmäktigeinstitution. Men när jag anser det onödigt och oriktigt att ha tvenne varandra liknande institutioner i kommunen och i stället anser, att det är bättre att på ett enhetligt sätt behandla kommunens ärenden i en enda institution, i kommunalfullmäktige, så förstår jag icke, varför herr Räf kunnat komma fram med det yttrande, som han haft.

Uppslaget till min motion, var den urtima riksdagens beslut att införa kommunalfullmäktige, och jag anser, att man icke kan komma undan, att på samma gång låta de kyrkliga ärendena i kommunen överföras till samma representation.

Beträffande konstitutionsutskottets utlåtande vill jag säga, att jag är tämligen belåten med detsamma, ty jag har däri fått principen i min motion erkänd. Jag har endast yrkat på, att riksdagen skulle fatta ett principuttalande i den riktning motionen föreslagit, och jag anser att utskottet sagt tillräckligt, när det godtagit den princip jag där framfört.

Jag har vidare yrkat på en utredning, men nu är ju saken den, att frågan redan ligger under utredning, och jag förmodar, att denna utredning inom en snar framtid kommer att leda till positivt resultat i den riktning motionen avser. Jag skall därför endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Denna fråga om skolärendenas överflyttning till den borgerliga kommunen, en överflyttning, som påyrkas i motionen, i vars syfte även utskottet instämt, fastän det av formella skäl måst yrka avslag på motionen, denna fråga måste, såsom var och en inser, nödvändigt bliva löst såsom en följd av riksdagens beslut i fjol om införande av kommunalfullmäktige. Det är ju klart, att om man ser, att det finnes tvingande skäl, att införa denna institution beträffande de kommunala ärendena, så måste exempelvis skolärendenas vikt och betydelse kräva, att man får samma representationssystem beträffande dessa ärenden. Men det är också klart, att skulle man i en kommun ha å ena sidan kommunalfullmäktige och å andra sidan kyrko- och skolfullmäktige så skulle den dualism i kommunens ekonomiska liv, som redan nu finnes, ytterligare skärpas. Detta ligger i öppen dag, ty så länge man saknar representationssystem för den kyrkliga kommunen, kunna ju deltagare från kommunalstämman gå över till kyrkostämman, men det finnes ingen garanti för att samma personer, som väljas till kommunalfullmäktige, också väljas till kyrko- och skolfullmäktige.

Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkiga kom-
munen m. m.
(Forts.)

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.*

(Forts.)

Det torde vara bekant, att den kommitté, som har under utredning frågan om eventuellt införande av representationssystem i stället för kyrkostämman, också enhälligt och utan någon reservation — sålunda även kommitténs högerledamöter — är beredd att föreslå skolärendenas överflyttande till den borgerliga kommunen, det vill säga till kommunalfullmäktige i landsorten. Det är därför man följt den erkända praxis inom riksdagen, att när ärendet är förbättradt och utrett, så är det icke skäl att riksdagen i sista stund gör ett nytt uttalande, som för övrigt skulle komma att gå i samma riktning.

Vad däremot den andra frågan beträffar, nämligen den som rör herrar Leanders och Jeppssons motion, så vill jag erinra om en orsak till att utskottet icke helt och fullt biträtt motionen. I denna motion yrkas ju som bekant, att alla kostnader för kyrkliga ändamål skola beslutas och handhavas av den borgerliga kommunen. När denna motion kom fram, stod det i en kyrklig tidning, några reflexioner häröver, i vilka man om jag minnes rätt, framhöll, att en sådan uppfattning som att den kyrkliga kommunens nuvarande skyldigheter i ekonomiskt avseende skulle utan vidare flyttas över på den borgerliga, visserligen vid första påseendet kunde se mycket radikal ut, men i själva verket representerade detta förslag en synnerligen extrem högkyrklig ståndpunkt. Det betyder också, att kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige icke blott skulle få rätt att besluta i kyrkliga ärenden, utan det skulle bli deras skyldighet att svara för sådana saker som t. ex. prästernas löner och arvoden, alltså för utgifter till specifikt kyrkliga ändamål. Jag tycker för min del, att såväl herr Räf och herr Norman, ifall de vore konsekventa, skulle reflektera över, om de icke rent av borde gått på en sådan linje. Anledningen till att utskottet icke gjort det är den, att det här faktiskt är fråga om en ny princip, för vilken riksdagen, åtminstone andra kammaren, hittills varit fullständigt främmande.

Som herrarna torde ha sig bekant, har det tillsatts en kommitté, den s. k. religionsfrihetskommittén, där jag är medlem. Denna kommitté, har att behandla riksdagens skrivelse, år 1909, angående rätt till utträde ur svenska statskyrkan utan skyldighet att anmäla inträde i annat av staten erkänt religionssamfund. Denna utredning förutsätter — åtminstone är detta samtliga kommitterades åsikt — att i och med det att rätten till utträde ur statskyrkan beviljas svenska medborgare, så skall naturligtvis deras skattskyldighet till den kyrka de förut tillhört, upphöra. Då är det också klart, att om man skulle gå på den Leanderska motionen i dess obeskurna form, så skulle riksdagen egentligen bära fram en fullkomligt ny princip; det skulle med andra ord skära sig. Ty då skulle man å ena sidan ha denna utredning om under vilka förhållanden och med vilka lätnader personer skulle få lämna statskyrkan och därmed slippa ifrån skatt för kyrkliga ändamål, å andra sidan skulle man gå på den linjen, att den borgerliga kommunen skulle få övertaga icke blott rätten utan även rent av skyldigheten att sörja för de utgifter, som tillhöra det kyrkliga livet. Detta är två fullständigt motsatta principer, och

det kan icke förnekas, att utskottets uppfattning vilar på riksdagens gamla kända ståndpunkt, när utskottet i stället begär en utredning om och i vilken omfattning utgifter för kyrkliga ändamål skola kunna bestridas av den borgerliga kommunen. Det var som utskottets ärade ordförande mycket riktigt erinrade, då han sade, att sådana saker som anläggning och underhåll av en kyrkogård liksom t. ex. ersättning åt prästerna för deras arbete med den civila registraturen och dylikt borde bli en gemensam angelägenhet, som icke blott den kyrkliga utan även den borgerliga kommunen borde ha intresse av att få handlagda genom ett gemensamt organ. Men det är klart och tydligt, att skulle man i obeskuren form antaga motionen, så skulle det innebära att exempelvis frågor om kyrkobyggen, om löner och arvoden för kyrkliga befattningshavare, såsom präster, klockare eller andra dylika personer, skulle läggas på den borgerliga kommunen. Men detta är naturligtvis omöjligt, då vi förutse snart nog en lagstiftning, som skall befria de medborgare, vilka så önska från skatt för dylika ändamål. Jag menar därför, att den linje på vilken utskottet ställt sig, är den som andra kammaren hittills alltid varit van att följa.

Jag förmenar också, att man icke får tillmäta alltför stor betydelse åt den lilla reservation, som är avgiven vid punkt 2 av redaktör Hellberg m. fl. Enligt den reservationen hade utskottet bort hemställa om en utredning, huru det viktiga önskemålet, nämligen enhetlighet i den kommunala förvaltningen skulle kunna uppnås. Även vi vilja, att dualismen skall knäckas. Den måste det bli slut på, och där man kan tala om, att både den borgerliga och den kyrkliga kommunens medlemmar ha gemensamma angelägenheter, som beröra alla, där får det icke finnas två myndigheter, utan där skall det vara en. Men å andra sidan anse vi, att detta krav på enhetlighet icke får drivas in absurdum, så att icke utgifter, om vilka man kan förutse, att de i framtiden skola bliva av rent kyrklig natur och därför böra betalas endast av vissa personer, skola få påläggas hela den borgerliga kommunen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Jag har vid ett par föregående tillfällen uttalat min förvåning över herr Leanders ställning till kyrkliga oh religiösa spörsmål, och hans sätt att motivera sin här föreliggande motion, är av det slag, att jag nu föranletts begära ordet.

Då herr Leander säger, att han i denna fråga »icke tänkt på vare sig det ena eller det andra av vad frågan i övrigt kan gälla», utan endast på kommunernas finanser, så förefaller det mig, att herr Leander talar ovanligt sant. Ty jag tror, att om han verkligen sökt sätta sig in i de konsekvenser, som detta förslag kommer att medföra för kyrkan och därmed för kristendomens ställning i vårt land, och om han över huvud taget tänkt sig litet mera för, så hade han åtminstone inskränkt sig att liksom utskottet föreslå, att endast

Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.

(Forts.)

Ang. införande av representativt system i den kyrkliga kommunen m. m. i en del fall beslutanderätten skulle överföras till den borgerliga kommunen. Då hade man också förstätt honom bättre, men då han nu säger, att *alla* kostnader för kyrkliga ändamål skola överföras från kyrkan till annan myndighet, så är det svårt att förstå och än mindre att följa honom.

(Forts.)

Nu säger herr Hallén, att dualismen, motsatserna mellan den kyrkliga och borgerliga kommunen, kommer att skärpas, om man inför representationssystem även inom den kyrkliga kommunen. Jag undrar dock, om denna tanke är så alldeles riktig. För min del har jag erfarenheter om den nuvarande anordningen från ett par stadskommuner, och vad då den s. k. dualismen beträffar, så vill jag säga, att man i allmänhet stått i så pass nära kontakt med varandra, att det icke mött några svårigheter att åstadkomma ett gott samarbete även ekonomiskt mellan den borgerliga och kyrkliga kommunen. Man har tagit så väl reda på förhållandena å omse sidor, att några svårigheter icke behövt uppstå, och skulle sådana i enstaka fall förekomma, tror jag dock, att de i allmänhet äro så pass sällsynta, att de icke berättiga till den ändring, som här föreslagits. De erfarenheter, man gjort på andra håll, torde ha varit av samma slag.

Nu säger emellertid herr Leander vidare, att det icke varit till fördel för kyrkan, att den sökt tillvälla sig värdslig makt. Jag kan ge honom rätt i det, men jag kan icke ge honom rätt, då han däri lägger den innebörden, att det skulle vara till skada för kyrkan att äga det värdsliga inflytande, som den nu har, så att den i någon mån kan själv bestämma över de för den kyrkliga verksamheten nödiga utgifterna. Vi lära väl ändå icke komma ifrån, huru vi än vända oss, att man för de fostrande, rent kyrkliga uppgifter, varom bl. a. herr Molin i Aspa talade, nödgas förena dessa uppgifter med ekonomiska krav och utgifter. Då återstår det verkligen att se, om dessa uppgifter skulle bli lättare att lösa för kyrkan, om man toge ifrån henne rätten att öva ett visst inflytande på bestämmandet av dessa utgifter. För min del har jag den bestämda meningen, att om man tager ifrån kyrkan möjligheten härtill, så kommer detta att inverka på kyrkans möjligheter att fullgöra sina övriga plikter.

Man säger, att det skulle innebära något förnedrande för kyrkan att taga emot medel av värdslig makt. Ja, men för såvitt man skall ha en statskyrka kvar, så måste väl ändå detta samband med den värdsliga makten förefinnas, och jag tror, att om man går närmare in på verkningarna av det föreliggande förslaget och på den utveckling, som skulle följa på ett bifall till detsamma, så skall man finna, att det komme att böttna i frågan, huruvida den kyrkliga kommunen helt och hållet skall skiljas från den värdsliga eller icke. Därest herr Leander verkligen gjort klart för sig, att detta innebär en fördel för kyrkans ställning och kristendomens utveckling i vårt land, är det ju hans fullkomliga rätt att sträva efter detta, men jag tror, att innan man kommer med förslag, sådana som detta, bör man verkligen söka på allvar göra klart för sig, huruvida vår kyrka och vår kristna tro skulle komma att vinna på ett sådant särskiljande, och är man av den sistberörda åsikten, är det

lika gott att säga detta rent ut och på allvar taga upp frågan om kyrkans skiljande från staten som att gå sådana här omvägar.

Jag hyser för min del den uppfattningen i den ställning vi nu stå i, att det är till fördel för vårt folks fostran icke minst i dessa tider, då man med rätta klagat över den nedgående folk-moralen, att den förnämsta kyrkliga institution, vi ha, bibehålles som statsinstitution. Under sådana förhållanden kan jag icke ta på mitt ansvar, att gå med på åtgärder, ägnade att försvaga stats-kyrkans inflytande och ställning. Av dessa skäl har jag funnit mig föranlåten att ansluta mig till det yrkande, som framställes av herr Norman.

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)*

Herr Räf: Ja, herr talman, jag hörde med största intresse på herr Halléns anförande i denna sak, ty jag har allt mera fått den uppfattningen, att när allt kommer omkring, så är hans grund-uppfattning ändå statskyrklig.

Om jag fick en rätt uppfattning av hans anförande nyss, så drog han upp en skillnad snart sagt mellan kyrkogården och kyrkan. Är det så, att iordningställandet av kyrkogården tillhör den borgerliga kommunen, men kyrkan som sådan den kyrkliga, då förefaller det mig, figurligt talat, som om kyrkan hängde fullkomligt i luften. Jag skulle nog föredraga, att kyrkan ägde sin kyrkogård, sin präst och sin prästgård själv och makten över alla de funktioner, som höra till det kristliga inflytandet i landet. Emellertid är det alltid av mycket stort intresse att höra herr Hallén, ty vi ha dock i alla fall icke så litet gemensamma intressen i den djupaste grunden. Det har jag iakttagit ofta, och jag skall alltid konstatera det med största belåtenhet.

Herr Leander tycktes däremot vara av den åsikten, att, när jag talade i denna fråga, talade jag som en rent kyrklig man, jag förmodar han menade statskyrklig, och har jag fått det betyget från diakonistyrelsen, så är det väl icke för mycket, att jag får det också från herr Leander. Emellertid tror jag, att jag de senaste 40 åren handlat lika konsekvent frikyrkligt som någon av de frikyrkliga i landet. Det hindrar mig icke från att ha intresse för, att vi ha en statskyrka, som vi frikyrkliga kunna använda oss till nytta. Dessutom kunde han icke förstå, att det gällde huruvida kyrkan skulle *avskaffas*. Men jag säger, som jag förut sagt, att här avser man att *isolera* kristedomsundervisningen från det kyrkliga inflytandet, och man avser även att isolera kyrkans inflytande genom att taga ifrån den de ekonomiska maktresurser, den behöver för att förverkliga sina syften. Det lär icke kunna bestridas, att herr Leanders motion går i den riktningen liksom även utskottsutlåtandet, även om nu utskottet modifierat sin uppfattning, som jag hörde av herr Leanders yttrande mer än av ordförandens i utskottet. Jag har icke varit närvarande vid behandlingen av frågan och kan därför taga för kontant, att det verkliga förhåller sig så.

Nu säger herr Leander, att icke några nödiga medel komma att fattas för kyrkan, men å andra sidan säger han, att det redan är

Ang. införande av representativt system i den kyrkliga kommunen m. m. så, att kyrkan behöver tigga om sina medel, och om detta skulle ökas genom detta beslut, så vad mer? Ja, jag för min del beklagar, att kyrkan behöver tigga så mycket, som den gör, och skulle fastmer önska, att kyrkan hade så stor självständighet, att den icke behövde falla på knä för den borgerliga makten.

(Forts.)

Beträffande kristendomsundervisningen, huruvida den skall bibehållas eller ej, så var det icke heller så starkt tal om den saken, utan jag talade därom, att kristendomsundervisningen får inte så stort inflytande från kyrkligt håll, som den förut haft, och det lär icke kunna bestridas, att både motionerna och utskottets utlåtande gå i den riktningen.

Motionären, herr Berglund där uppe, som ju är huvudmotionär, och vilken, som en av de socialdemokratiska ledamöterna sade, har det bästa inlägget i den här frågan, säger, att jag har gjort stor affär av varifrån motionen härstammar. Det är inte sant; jag har bara sagt, att den härstammar från herr Berglund, och det tycker jag är ett så vackert och ståtligt namn, så att det inte borde vara farligt att tala om. Han säger sig vidare aldrig ha sagt, att kyrkostämman varit ofördelaktigare sammansatt än kommunalstämman. Ja, då har utskottets motivering i den här punkten alldeles förfallit, då kan man saklöst stryka hela denna punkt, som jag hängt upp mig så mycket på.

För övrigt, herr talman, eftersom mitt föregående yrkande blivit uppfattat på ett sätt, som jag icke avsett, skall jag avstå ifrån detta yrkande och förena mig med herr Norman.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! De olika talare från utskottet, som talat för och emot, ha i allmänhet icke rört sig på samma plan. En del ha tagit de ekonomiska synpunkterna, de övriga, som yttrat sig, ha lagt andra synpunkter till grund för sitt anförande, och då är det naturligtvis svårt att komma till en fruktbärande diskussion. Det är icke tu tal om, att det vore en synnerligen utmärkt och önskvärd sak, om de ekonomiska förhållandena inom en kommun beträffande alla kommunens utgifter kunde centraliseras på en punkt, och om nu det inte går för sig, så är det det naturligtvis en fördel, om man kan centralisera så mycket som möjligt, eller indirekt verka för att det skall fungera någorlunda som en centralisering.

Nu har jag själv i mina dagar arbetat som kommunalman och vice ordförande i kyrko- och skolråd på landsbygden, och jag bör då också ha en smula erfarenhet på dessa områden. Då finner jag, att herrar motionärer, liksom en del talare ha tagit litet för lätt på denna fråga, ty är det så, att man skulle lägga hela den kyrkliga ekonomien på den borgerliga kommunen, bleve det ju kommunalfullmäktige för de större församlingarna, och även kommunalstämman, som finge bestämmanderätten. Då måste man ju tänka tanken en smula längre, nämligen att de, som skola fungera för dessa olika ändamål, som kommunen tillgodoser, också finnas på den punkt, där det ekonomiska ansvaret vilar. Här blir det givetvis i regel hos

kommunalfullmäktige, och då kan man ju icke gärna undgå att såsom en logisk följd av detta göra sig förtrogen med den tanken, att det är kommunalfullmäktige, som borde utse skolråd. Jag talar nu först om skolan.

Ja, nu tror jag inte, det vore någon så stor fara med den här saken. Men å andra sidan kan man icke heller fördölja, att det vore en verklig fördel, om man kunde inom kommunen dela upp det på tre fullmäktigeinstitutioner. Därför att skolan dock är en så viktig angelägenhet för hela folket, är det inte riktigt bra, att man skall rulla den fram och tillbaka från kyrkostämman till kommunalstämma eller från kyrkans område till det rent kommunala. Jag tror, det varit bäst, om man ville taga steget fullt ut och organisera skolfullmäktige. Då är det klart, att gjorde man så, kunde man för att få den nödiga ekonomiska sammanhållningen bestämma, att ett visst antal av dylika skolfullmäktige skulle utses av kommunalfullmäktige, och på denna indirekta väg skulle man kunna sammanhålla den ekonomiska ledningen inom kommunen. Det vore helt säkert det mest lämpliga eller, om jag så får säga, det mest ideala. ty skulle man ha ett skolråd, valt fristående på samma sätt som nu, och hela det ekonomiska ansvaret skulle läggas på en annan punkt, då förstår jag sannerligen icke, hur ett dylikt skolråd skall kunna arbeta med något slags ansvar, målmedvetenhet och plan. Det förefaller mig alldeles otänkbart, ty skall man göra det, måste man ha planen så klar för sig och arbeta så grundligt och under sådant ansvar, som endast den känner, som får stå för de ekonomiska följderna av vad han föreslår.

Jag skulle därför obetingat vilja ställa mig på den ståndpunkten, att vill man inte ha skolfullmäktige, borde man lägga skolan under den borgerliga kommunen, så att den borgerliga kommunens representanter, vare sig kommunalstämma eller kommunalfullmäktige, hade att utse en delegation inom eller utom sig, som hade att sköta skolärenden. Då blir det något helt av.

Komma vi sedan över till de kyrkliga ärendena, så föreställer jag mig, att det knappast är möjligt, att herrar motionärers idé med någon fördel kan tillämpas. Det tror jag är möjligt redan på den grund, att det är medgivet att utträda ur statskyrkan. Man kan ju tänka sig, att hur många kommunalmedlemmar som helst utträda. Då är naturligtvis den lösningen alldeles utesluten. Man kan inte gå den vägen, som herrar motionärer föreslagit, och då få vi, om vi vilja komma till något bättre resultat, än det, vi nu stå på, införa kyrkofullmäktige. Jag tror, det är nödvändigt även av många andra orsaker, men att man skulle taga bort det ekonomiska ansvaret från dem, så att vad de uttalade blott vore en önskelista, som sedan skulle gå till den borgerliga kommunens avgörande, en sådan lösning tror jag är alldeles utesluten.

Då jag nu vet, att en kommitté arbetar i ärendet, tycker jag, det är nästan överflödigt att göra något yrkande. Jag skall icke heller göra det, utan jag har endast velat uttala, hur jag ser frågan som en gammal kommunalman, som arbetat i både skolråd och kyrko-

Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)

Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)

råd, och jag vill som en sammanfattning säga, att jag anser införande av skolfullmäktige skulle lända till stor fördel för vårt skolväsende, synnerligast för folkskolan, som är viktigare, än mängen tänker sig. Därpå vilår ändå folkbildningen, eftersom 90 % av folket icke får någon annan undervisning. Saken är så viktig, att det besvär och den möda, som man skulle nödgas underkasta sig i kommunerna i och för förrättandet av dessa val, säkerligen skulle lända nationen till fördel. För att tillgodose det ekonomiska sammanhanget vore det också då naturligtvis av nöden, att en delegation av kommunalfullmäktige finge tillträde till detta skolråd. Detta vore, vill jag säga, den idealiska lösningen på alla punkter av den här föreliggande frågan i vad den berör skolärenden.

Herr Berglund: Jag vill för det första säga det, att jag fattade herr Räfs första anförande så, att han ville särskilt hänvisa till att motionen »komme från den riktning», o. s. v., varmed han väl ville rikta uppmärksamheten på, att motionen kommer från det parti, som jag tillhör. Jag har antecknat detta uttryck här och satt det inom citationstecken.

Sedan kunde herr Räf icke förstå, varför jag tagit med i motiveringen till min motion kritiken av kyrkostämmorna. När man införde folkskolestyrelserna i städerna och lade skolväsendet under stadsfullmäktige, så anfördes som ett tungt vägande skäl för denna åtgärd, att kyrkostämmorna vore för otympliga och olämpliga: det var för många röstberättigade o. s. v. Och precis samma skäl som för städernas vidkommande anförts ifråga om kyrkostämmornas sammansättning, när det gäller behandling av skolfrågorna, har jag här andragit, och jag finner den frågan helt naturlig: kunna icke samma olägenheter härvidlag komma att uppstå i landskommunerna, då man ökat ut antalet röstberättigade? Jag kan då ej inse, varför det icke skulle vara på sin plats att ha denna motivering här. Då jag vidare tagit steget fullt ut och föreslagit, att dessa ärenden skulle läggas under den borgerliga kommunen, så blir det ej svårt att förklara, varför jag så gjort. Det är därför att det bleve olämpligt att ha två inrättningar, kyrkofullmäktige och kommunalfullmäktige.

Herr Olsson i Kullenbergstorp var inne på den frågan, att det skulle vara skolfullmäktige, som skulle få dessa ärenden om hand. 1907 års sakkunnige, som hade att utreda frågan om överförande i städerna av folkskoleväsendet på stadsfullmäktige, yttrade sig på följande sätt just ifråga om detta föreslagna nya organ, nämligen skolfullmäktige: »Obenägenheten för och olämpligheten av att för folkskolans angelägenheter tillskapa en särskild representation genom skolfullmäktige torde vara så stor, att ett återupptagande av 1895 års kommittéförslag härom icke borde ifrågasättas». Och det var 1907 års sakkunnige, som utarbetade det förslag, som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition 1909. Denna ledde till riksdagens beslut samma år angående överförande i städerna av skolärenden på den borgerliga kommunen. Jag tänker att förhållandena äro likartade, när det gäller skolärendena i landskommunerna. Herr Olsson anförde

nu mera i förbigående, att det skulle bli orimligt att ha skolärendena kvar hos kyrkostämman, om denna icke hade någon ekonomisk makt kvar. Ja, jag undrar, hur det är i städerna, där folkskolestyrelserna sköta de pedagogiska och andra sidorna av saken. Men det huvudsakliga ekonomiska avgörandet vilar i stadsfullmäktiges hand. Det är rimligt, att ett parallellt förfaringsätt genomföres i landskommunerna.

*Ang.
införande af
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)*

Nu var det egentligen icke detta, som föranledde mig att begära ordet. Det är en annan sak, som jag skulle vilja säga några ord om i all korthet. Här har av herrar Norman, Magnusson i Skövde och Räf denna fråga förts fram på sådant sätt, att jag anser att man bör frambära en liten gensaga gentemot dessa nämnda ledamöter av kam-maren. Det tyckes, som om de skulle anse det vara givet, att frågor rörande folkets moraliska uppfostran och kristendomsundervisningen i skolorna endast skulle omhuldas av det parti, de tillhöra och att, om andra partier röra vid dessa frågor, de endast göra det av likgiltighet för folkets moraliska fostran och av fiendskap till kristendomsunder-visningen. Jag vill uttala en protest mot ett sådant åskådningssätt, som a priori gör oss på vänstersidan och framför allt socialdemokra-terna till fiender till allt vad kristendomsundervisning och moralisk uppfostran av vårt folk heter. Det är icke tillbörligt, att det i kam-maren vid upprepade tillfällen får stå oemotsagt, att endast det parti, som herrarna tillhöra, är den sanna väktaren för dessa intressen. Jag tror, att även vi på vänsterkanten få ha en liten rätt att bestämma i det fallet. Vi vilja också ha vår mening och göra vårt inflytande gällande, och detta icke av fiendskap till de frågor, som här äro före- utan av lika stor kärlek till dem, som de andra herrarna tyckas vilja ensamma göra anspråk på att besitta.

Herr Moberger: Jag begärde ordet med anledning därav, att herr Räf i likhet med herr Ekman m. fl. reservanter velat göra gällande, att denna fråga har så stor betydelse för kristendomsunder-visningen särskilt i folkskolan. Enligt min mening saknar det varje betydelse för kristendomsundervisningen i folkskolan, om man bifal-ler utskottets förslag eller icke. Det här förslaget rör ju i allmänhet, hur folkskoleärenden skola behandlas, vare sig av den kyrkliga eller den borgerliga kommunen, och därom kan man naturligtvis ha olika mening, men att försöka hävda, att förslaget har någon särskild be-tydelse med hänsyn till kristendomsundervisningen, tror jag är all-deles förfelat. Kristendomsundervisningen i folkskolan är precis den-samma, vare sig folkskoleärendena ligga under kyrkostämman eller under kommunalstämman eller den borgerliga kommunen. Jag ber blott att få hänvisa till, att sedan rätt lång tid tillbaka ha i städerna folkskoleärendena legat under stadsfullmäktige och sålunda under den borgerliga kommunen, och det har icke alls visat sig medföra några olägenheter i avseende på kristendomsundervisningen. Vidare är det uppenbart, att kristendomsundervisningen i folkskolan i huvudsak bestämmes av den undervisningsplan, som är fastställd för detta ämne och efter vilken läraren har att rätta sig. Undervisningens resultat

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.*

(Forts.)

beror närmast på, hur läraren ställer sig denna undervisningsplan till efterrättelse, och vilken förmåga han har att bedriva undervisning i detta ämne. Dessutom har staten anordnat inspektion av undervisningsväsendet. Det finnes inspektörer, som övervaka, att gällande författningar i det hänseendet efterlevas. Den lokala inspektionen kommer att handhavas av skolrådet, även om kommunalstämman och den borgerliga kommunen äga att besluta i fråga om folkskoleärendena. Det synes mig sålunda icke vara möjligt att påvisa, att kristendomsundervisningen skulle röna något som helst inflytande av den ifrågasatta anordningen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande punkten 1), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Norman under överläggningen gjorda yrkandet i avseende å denna punkt; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Norman, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Norman under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 119 ja mot 51 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter gav herr talmannen med avseende å punkten 2) propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Norman, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten 2) av utskottets förevarande utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 111 ja mot 48 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

*Ang.
införande av
representativt
system i den
kyrkliga kom-
munen m. m.
(Forts.)*

§ 7.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget första lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 ävensom en i ämnet väckt motion.

*Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.*

Genom en den 7 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 157, vilken blivit hänvisad till första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionsen bilagt, i statsrådet fört protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914.

Häriigenom förordnas, att till § 27 mom. 4 värnpliktslagen den 17 september 1914 skall fogas ett nytt stycke av följande lydelse:

Där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövas vara av nöden, äger Konungen förordna, att tjänstgöring skall taga sin början eller återstående del därav fullgöras å senare tid än i mom. 1, 2 eller 3 föreskrives.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1919.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft en med anledning av densamma av herr *Mossberg* inom andra kammaren väckt motion, nr 368, däri motionären hemställt, att riksdagen ville besluta sådant tillägg till det framlagda lagförslaget, att det gäves rätt och skyldighet för vederbörande militärbefäl att under den tid, den föreslagna lagen komme att tillämpas, bereda militär av officers och underofficers grad permission i största möjliga utsträckning.

Utskottet hemställde,

- 1) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas; och
- 2) att ovanberörda motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Gezelius*, *Rogberg*, greve *Spens*, *Fagerlin*, *Köhlén*, *Hederstierna* och *Svensson* i Betingetorp, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att lagen måtte bli gällande allenast till och med den 30 april 1920.

Ang. tillägg
till § 27 mom.
i värnplikts-
lagem.
(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Mossberg: Herr talman! Då jag avgivit en motion i detta ämne, ber jag att få säga några ord.

Föreliggande förslag avser, som var man vet, att där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden provas vara av nöden, Konungen skall äga rätt att uppskjuta inkallelse av värnpliktiga. Detta förslag innefattar i sig samma lagrum, som 1918 års senare riksdag fastställde. Ifrågavarande lag har ägt tillämpning sedan 23 december 1918. Följden därav har varit, att inga värnpliktsinkallelser sedan den tiden ägt rum.

Frivilligt manskap har funnits endast i så stor utsträckning man ansett behöfligt för vården av arméns tillhörigheter, sålunda persedelvården o. d. jämte vad som erfordrats för vakthållning m. m. Frivilligt manskap har alltså i mycket liten utsträckning legat inne på varje regemente.

Men samtidigt har vid varje regemente, så vitt jag har mig bekant, officerare och underofficerare varit fulltaligt inkallade. Detta har medfört, att dessa yrkesgrupper varit så att säga arbetslösa. Då ej de värnpliktiga massorna legat inne, hava dessa tjänstemän haft litet eller intet arbete. När det högsta befälet tillgripit något att sysselsätta dem med, har man valt att repetera instruktionerna, vilka ju dock dessa män förut bort känna till. Man har vidare försökt sig på bajonett- och sabelfäktning m. m. allt i den goda avsikten att bereda dessa yrkesgrupper någon sorts sysselsättning. Det är klart, att när dessa män, som, många av dem åtminstone, gränat i tjänsten, dag efter dag måst upprepa och återupprepa vad de under sin utbildningstid lärt sig, det måste förefalla dem tämligen meningslöst. Vid ett fortsatt återupprepande av ett dylikt arbete måste det förr eller senare uppstå ett missnöje, som ej kan vara nyttigt. Det var med hänsyn till dessa förhållanden och sedan min uppmärksamhet blivit fästad vid detta, som enligt min uppfattning måste kallas ett missförhållande, som jag sökte genom den avgivna motionen råda bot härför, och detta genom att föreslå sådana åtgärder, att dessa yrkesgrupper skulle kunna beredas en sammanhängande permission under den tid denna lag äger gällande kraft.

Jag tillät mig i motionen påvisa tvenne vägar, som borde vara framkomliga i detta avseende. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att då på varje regemente ligga inne omkring 100 man, blir det vid en fördelning av manskapet på varje kompani, även om man endast gissningsvis söker få fram ett resultat, omkring 10—30 av manskaps grad, vilka män skola sysselsättas av den fulltaligt inkallade officers- och underofficerskåren. Som jag sade: det var tvenne vägar, som för mig syntes vara framkomliga. Den ena skulle vara att man sloge tillssammans två eller tre kompanier och anförtrorde handvandet av dem till en kompaniadjutant; på detta sätt kunde en eller två frigöras att på vederbörlig permissionsansökan erhålla permission. Den andra vägen jag tänkte mig var, att man skulle för-

fara på samma sätt som under den tid, man hade nittio dagars värnpliktsövning. Då överläto nämligen kompaniadjutanterna expeditionen och andra dylika göromål på förrådsförvaltarna.

Jag hade som nämnt trott, att man på dessa vägar skulle komma till ett gott resultat. Det finns för övrigt ännu ett skäl att företaga åtgärder i denna riktning, utom det som ligger i det rådande missnöjet med ett sådant arbetssätt som nu förekommer. Det är nämligen inte att förglömma, att under den långa neutralitetsvakten, under den långa krigstjänstgöringen, officerare och underofficerare så gott som undantagslöst ha fått tjänstgöra hela tiden, under det att manskapet dock som regel fått avlösas efter tvenne månaders tjänstgöringstid. Vi kunna sålunda ej förbise den ansträngande och maktpåliggande tjänstgöring, som de åsyftade yrkesgrupperna fått utöva. Och man måste ju därvid erkänna, att de skött sina åligganden på ett förtjänstfullt sätt.

Under sådana förhållanden tycker jag — åtminstone är det min uppfattning — att det hade bort vara möjligt att tilldela dessa yrkesgrupper en längre sammanhängande permission. Riksdagen borde på så sätt uppmärksammat deras ådagalagda tjänstenit och samvetsgranna uppfyllande av deras tjänsteplikt.

Till min stora förvåning har första lagutskottet nu avstyrkt mitt yrkande. När jag säger detta, menar jag icke, att jag förvånas över att statsutskottet har gått på avslag, utan det är framför allt motiveringen för avslaget, som förvånar mig. Utskottet har dessvärre icke läst motionens motivering rätt, ty i densamma framhålles meningen tydligt på tvenne ställen. På ett ställe säges det: »På så sätt skulle en stor del av dessa olika graders tjänstemän kunna provisoriskt befrias från sin tjänstgöring och i största möjliga utsträckning få möjlighet att *söka sig* permission». På ett annat ställe säges det i motionen: »till grund för en dylik permission bör *vederbörlig permissionsansökan föreligga*». Då man vid sitt beslut inom utskottet hade bort fästa avseende vid motiveringen till den ifrågavarande motionen, förefaller det mycket förvånansvärt, att utskottet kan avfatta sitt avslagsyrkande på följande sätt: »att åter på sätt, som motionären synes ifrågasätta tvångspermittera militärer av officerares och underofficerares grad läser icke kunna ifrågakomma». Man går sålunda ut ifrån, att motionären skulle ha hemställt om tvångspermission av dessa yrkesgrupper. Det är just mot denna synpunkt, som jag med mina ord vill inlägga en gensaga.

För övrigt påvisar utskottet, att redan med den nu gällande lagstiftningen föreligger möjlighet för vederbörande yrkesgrupper erhålla tjänstledighet och permission. Det säges, att för skötande av egna angelägenheter är det möjligt för dem att få sex veckors tjänstledighet, genom ansökan hos regementschefen ytterligare sex veckor samt dessutom genom ännu en ansökan hos arméfördelningschefen ytterligare sex veckors permission. Det hela blir sålunda 18 veckor. Ja, det är mycket bra, att den vägen står öppen, men hade det ändå ej varit bättre, när det nu föreligger rätt att få permission i så stor utsträckning, om utskottet i någon mån sökt bereda väg

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.
(Forts.)

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikst-
lagen.
(Forts.)

för en sammanhängande permission utan dessa mellankommande ansökningar? Jag menar i så fall en sammanhängande permission i den utsträckning och fotad på sådana synpunkter, att icke tjänstens upprätthållande därigenom skulle äventyrats.

Jag skall emellertid nöja mig med vad utskottet härvidlag har yttrat.

Till sist skall jag be att få fästa uppmärksamheten på den förhoppning, som utskottet uttalat, en förhoppning, som jag ytterligare och så starkt som möjligt vill understryka. Utskottet har nämligen, sedan det framhållits, att motionären önskar tvångspermittera ifrågavarande yrkesgrupper yttrat: »däremot förutsätter utskottet, att vid uppskov av de värnpliktigas tjänstgöring, ledigheter böra på därom gjorda ansökningar beviljas officerare och underofficerare i den utsträckning, som tjänstens behöriga upprätthållande tillåter». Det är denna förhoppning, som jag, såsom jag nämnde, vill på det kraftigaste understryka, ty därmed har utskottet, så vitt jag förstår, lagt saken rätt, ändå och, trots åsikten om att jag skulle ha begärt tvångspermission, givit på hand sin ståndpunkt, att på vederbörlig ansökan utsträckt och sammanhängande permission bör komma dessa yrkesgrupper till del.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Hederstierna: Herr talman! Då den ärade motionären inte har något yrkande har jag ingen anledning att uttala mig vidare om hans motion. Jag vill dock tillägga, att, såsom han själv mycket riktigt sade, utskottet har haft den meningen, att där est det är möjligt för tjänstens behöriga upprätthållande att de officerare och underofficerare som begära tjänstledighet få sådan, skall enligt dess övertygelse, Kungl. Maj:t också bevilja densamma. Det är klart, att om dessa yrkesgrupper vilja ha längre tjänstledighet än som motsvarar deras lagliga rätt till semester, de få underkasta sig de inskränkningar i löne- och andra tjänsteförmåner, vilka vederbörande författningar stadga, men annars är det självfallet, att det icke ligger i Kungl. Maj:ts intresse att hålla kvar folk i tjänstgöring, som icke behövas där, och under sådana omständigheter komma naturligtvis ansökningar i största möjliga mån att bifallas, riksdagens framställning förutan.

Motionären tar avstånd ifrån tanken på tvångspermittering. Utskottet ansåg emellertid, att motionen var så skriven, att den möjligen gav anledning till det antagande att dylik var avsedd, och utskottet utgick ifrån att med något sådant de tjänstgörande icke skulle vara belåtna.

Varför jag emellertid begärde ordet var därför att jag vill yrka bifall till den av mig avgivna vid betänkandet fogade reservationen, såvitt den avser punkt 1, i utskottets betänkande.

Kungl. Maj:t har i likhet med föregående år hemställt att lagförslaget skulle få permanent natur och ingå i värnpliktslagen. När detta förslag framlades för förra årets riksdag, enades man inom

kamrarna att göra lagen provisorisk och låta den gälla endast till, såsom jag vill minnas, utgången av innevarande månad.

Jag och mina medreservanter ha ansett, att lagen även nu endast bör få provisorisk karaktär. Anledningen till att åtminstone jag slutit mig till detta yrkande har varit, att jag ansett det vara lyckligt, om lagförslaget finge en mera precis och mindre vag avfattning än vad f. n. är fallet. Man bör tänka på, att här gäller det att ge Kungl. Maj:t dispensrätt från en av Kungl. Maj:t gemensamt stiftad lag. Vid sådant förhållande böra de tillfällen då denna rätt tillkommer Kungl. Maj:t vara väl preciserade, så att delade meningar om när denna rätt finnes icke böra föreligga. Vad som menas med »utbruten farsot», torde vara alldeles klart, därom behöver ingen meningsskiljaktighet vara. Men uttrycket »andra utomordentliga förhållanden» måste ge anledning till en massa olika åsikter huruvida sådana förhållanden föreligga som man avsett med det här lagförslaget. Det kan vara tvivelaktigt för Kungl. Maj:t själv att avgöra, huruvida sådana här »utomordentliga förhållanden» föreligga, men vad nästan värre är, Kungl. Maj:ts beslut i det avseendet kommer att föregås och efterföljas av en diskussion i all oändlighet, huruvida sådant fall verkligen varit för handen, att Kungl. Maj:t haft rättighet att meddela ett sådant här uppskov eller icke. Det kommer att bli till missbelåtenhet, vare sig Kungl. Maj:t gör det ena eller det andra; och det vore lyckligt, om något sådant kunde undvikas. Det är därför jag tror, att det vore väl, om man kunde få mera preciserade uttryck, än vad orden »utomordentliga förhållanden» utgöra. Det har gjort, att jag förenat mig i yrkandet på att lagen skall vara av provisorisk natur, i förhoppning, att man till en kommande riksdag skall kunna taga saken i förnyat övervägande och då försöka få fram ett bättre uttryck än här står, eller ock söka få fram vissa restriktioner, som göra frestelsen att komma med olika meningar i det här avseendet mindre stor, än vad den för närvarande säkerligen kan bli. Jag anser mig så mycket mer ha anledning att framställa det yrkandet, som ju hela vår arméorganisation står under omprövning, och det kan ju då vara lämpligt, att även denna sak tas i betraktande.

Med hänsyn härtill, herr talman, ber jag att få yrka avslag å Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, vilken innefattas i punkt 1, och bifall till reservationen. Beträffande punkt 2 anhåller jag om bifall till utskottets hemställan.

Med herr Hederstierna förenade sig herrar *Thore* och *Svensson* i Betingetorp.

Herr *Berglund*: Herr talman, mina herrar! Det är inte egentligen någonting i själva saken, jag här skall be att få anföras. Jag skall endast, på grund av att jag blivit uppmannad från värnpliktiga vid Västernorrlands regemente, be att få föra fram en del frågor till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet.

I statsverkspropositionen i år utlovades det eller ställdes i ut-

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikt-
lagen.
(Forts)

Any. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.
(Forts.)

sikt, att regeringen senare under riksdagen skulle framkomma med en proposition angående tjänstgöringsskyldigheten för de värnpliktiga tillhörande 1919 och 1918 års årsklasser. Och vidare ha under riksdagen avgivits en del motioner angående inställande av värnpliktsövningarna under detta och nästkommande år, och avgörandet av dessa motioner vilar, har jag hört, i avvaktan på att den kungl. propositionen skall framläggas för riksdagen. Nu är det av stor betydelse för de värnpliktiga att få klarhet rörande sin tjänstgöring, dels för dem, som ännu icke inkallats, när den allmänna inkallelsen utav 1918 års rekryter skulle komma att äga rum, dels för dem av 1918 års årsklass, som äro inkallade, huruvida de ha något hopp om att få sin tjänstgöring nedsatt, d. v. s. få utrycka före den ordinarie tiden. Jag har, som sagt, av rekryter från Västernorrlands regemente fått en uppmaning att i riksdagen försöka få svar på dessa frågor.

För mig står det klart, att den förevarande lagen icke skulle kunna användas för en åtgärd att hemförlöva de rekryter, som inkallats den 2 november 1918 och sedan dess varit i tjänstgöring, och inte har jag heller så stort hopp till de motioner, som blivit väckta i syfte att få värnpliktsövningarna inställda för i år och det kommande året. Mitt hopp skulle i det fallet stå till den regeringsproposition, som bebådas i statsverkspropositionen vid riksdagens början, och det skulle vara av stort intresse, om jag kunde få höra, huruvida en sådan proposition kommer att framläggas och huruvida det sedan i den propositionen kan ges några möjligheter till, att de rekryter av 1918 års årsklass, som nu varit inkallade till tjänstgöring ända sedan den 2 sistlidne november, ha någon utsikt att få sin tjänstgöring inskränkt. Jag skulle vara tacksam, om jag kunde få svar på den frågan från herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet.

Chefen för lantförsvarsdepartementet herr statsrådet Nilson: Herr talman! Jag inser till fullo de skäl, som motivera den fråga, som här framställts till mig rörande 1918 års värnpliktiga. Jag vill också fästa den ärade talarens och hela kammarens uppmärksamhet på att jag i den proposition, som är grundläggande för det ärende, som nu föreligger till avgörande, har tagit upp detta spörsmål. Jag säger nämligen i mitt anförande till statsrådsprotokollet, att, vad inkallandet av 1918 års årsklass angår, står detta i så nära samband med den allt jämt pågående influensaepidemien, att något slutligt ståndpunkttagande från min sida redan av detta skäl för närvarande icke kan äga rum. Jag har sålunda ytterligare givit på hand, att en framställning till riksdagen rörande 1918 års värnpliktiga kommer att ske, men den tidpunkt, när den propositionen kan avlämnas till riksdagen, går för närvarande icke att bestämma. Jag hade senast i går ett samtal med de medicinska vederbörande, och de ville icke ännu ta ståndpunkt till detta spörsmål. Jag inser mycket väl, att det för de värnpliktiga av 1918 års årsklass, som ännu äro inne i tjänstgöring, ter det sig ganska hårt att vara inne i tjänstgöring

i jämförelse med dem, som ännu icke varit inkallade. Men så länge de medicinska vederbörande anse, att det erbjuder risk att kalla in nya värnpliktiga för att byta ut, om jag får begagna det uttrycket, dem, som nu äro inne i tjänstgöring, så vågar jag icke påtaga mig ansvaret att föreslå en sådan åtgärd.

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.
[Forts.]

Det är ju nämligen så, att under det influensan härskar rätt allvarligt över allt i landet, så är för närvarande tillståndet inom armén jämförelsevis tillfredsställande. Den sista rapporten jag har, som sträcker sig från den 26 mars till den 1 april, visar, att under exempelvis 1 april var det 13 nya insjuknade i influensa. den 30 mars var det 5 insjuknade, den 28 mars 10, den 27 mars 6, o. s. v. De siffrorna ge ju vid handen, att sjukligheten inom armén för närvarande är i jämförelse med vad annars är förhållandet rätt lindrig. Så snart emellertid de medicinska myndigheterna bli i tillfälle att anse sig kunna avge ett definitivt yttrande, så kommer förslag i berörda avseende att underställas riksdagens prövning.

Regeringen har sålunda ännu icke varit i tillfälle att intaga någon slutlig ståndpunkt till detta spörsmål, därför att förutsättningen för att ingå på ett bedömande av detta spörsmål ännu icke föreligger. Jag anser mig emellertid böra meddela, att det är min personliga uppfattning, att den blivande framställningen till riksdagen bör gå ut på bl. a., att den kortare värnpliktstjänstgöring, som 1918 års årsklass på detta sätt kommer att erhålla, skall dock räknas dem såsom fullgjord, vad första tjänstgöringen angår.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag skall till en början be att få framställa yrkande om en ändring i första lagutskottets motivering beträffande herr Mossbergs motion.

Det förefaller mig vara alldeles uppenbart, att utskottet läst motionärens framställning oriktigt, när det kan komma här och tala om att det synes, som om motionären har ifrågasatt en tvångspermission av officerare och underofficerare. Det finns, såsom motionären redan i sitt anförande påpekat, intet som helst stöd i motionen för ett dylikt antagande. Tvärt om har ju uttryckligen betonats, att motionären endast räknar med en sådan permission, till vilken ligger ingivna frivilliga ansökningar såsom grund. Det är möjligt, att man i utskottet endast fäst sig vid, vad som står i motionens kläm, där det talas om att man *skall bereda* militärer av officers och underofficers grad permission i största möjliga utsträckning. Men man kan naturligtvis icke heller i ordet bereda inlägga en sådan mening som att det här vore fråga om tvångspermittering. Man kan det så mycket mindre, som motionären omedelbart dessförinnan sagt, att »i överensstämmelse med ovan anförda motivering» bör det ordnas på det sättet. Man kan således icke undkomma att här ta hänsyn till motiveringen, och det förefaller mig därför som om motionen i denna punkt vore fullständigt klar. Under sådana förhållanden är det naturligtvis oriktigt, att man här skulle i utskottslåtandet och sedan i en riksdagskrivelse upptaga ett uttalande, byggt på en fulkomligt felaktig förutsättning.

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.
(Forts.)

Jag tillåter mig därför föreslå en sådan ändring i motiveringen, att efter orden: »Härom erfordras således icke några bestämmelser» de båda följande satserna strykas. Dessa, som lyda: »Att åter, på sätt motionären synes ifrågasätta, tvångspermittera militär av officers och underofficers grad, läser icke kunna ifrågakomma. Utskottet kan således icke förorda bifall till motionen», skulle således utgå, och nästa sats alltså börja med: »utskottet förutsätter emellertid, att vid uppskov med de värnpliktigas tjänstgöring ledighet kommer att på därom gjorda ansökningar» etc. Jag tror, att en sådan omformulering skulle något förstärka det uttryck från riksdagens sida som kan tolkas såsom ett instämmande i motionärens syfte; och jag tror icke, att i denna kammare råder någon delad mening därom att det är orimligt, att där-est de värnpliktiga icke äro inkallade i sådan utsträckning, att de egentliga övningarna kunna förekomma, man skall möjligen mot officerares och underofficerares egen önskan hålla dem kvar i tjänstgöring. Det kunde ju hända, att med hänsyn till befälet de värnpliktiga måste sysselsättas även med sådant, som enligt inkallelsen egentligen icke skulle åligga dem.

Jag kan i detta sammanhang icke underåta att peka på, något som jag också tidigare gjort vid olika tillfällen, att man har ett intryck av att de inkallelser, som ske äro onödigt omfattande. Jag tror mig kunna säga, att de värnpliktiga sysselsättas icke endast med vård av hästar och material, utan de, som nu ligga inne vid regementena användas i viss utsträckning till rena exercisövningar. Jag fick bekräftelse på detta senast vid ett besök i Växjö. Jag talade där med tre värnpliktiga, som lågo inne vid Kronobergs regemente, och vilka bestämt försäkrade, att en grupp av värnpliktiga användes nästan uteslutande för exercisövningar. Jag tror således, att man kan finna anledning fråga sig, om det icke bör göras en undersökning, huruvida icke antalet inkallade kunde inskränkas för att på det sättet, därest man på grund av sjukvårdsmyndigheternas ståndpunkt, icke anser sig kunna vidtaga ett utbyte av de inkallade eller de frivilliga, möjliggöra för åtminstone en viss del av de nu inkallade att få komma ifrån tjänstgöringen.

Det var av intresse att mottaga krigsministerns förklaring, att man nu antligen kan ha att motse en framställning rörande hur det skall ordnas med övningstiden för 1918 års värnpliktiga. Den formulering, som krigsministern gav sitt meddelande, fäste emellertid omedelbart uppmärksamheten på, att han underlät att tala om 1919 års klass. Det föranleder mig att fråga, huruvida man ej vid innevarande års riksdag har att förvänta något förslag rörande övnings-tiden för 1919 års klass. Det förefaller nämligen, som om ett sådant förslag har större betydelse än förslaget beträffande 1918 års klass. Övningstiden för denna senare kommer naturligtvis att inskränkas redan på grund av det uppskov, spanska sjukan nödvändiggjort. Där-emot är det av betydelse att, när man går att i utskottet och i riksdagen bedöma de anslag, som begäras för militära ändamål, veta huru med 1919 års klass skall förfaras. En förutsättning för avsevärda besparingar på de militära utgifterna är en avsevärd inskränk-

ning i övningstiden, och därför borde man kunna, innan definitiv ståndpunkt toges i riksdagen, också begära, att man får den säkra utgångspunkten för ett avgörande, som ligger i reglering av övnings-tiden för 1919 års klass.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan med ovan angivna ändring i motiveringen.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nils on: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten därpå, att jag i den proposition, rörande vilken första lagutskottet nu avgivit ut-låtande, även uttalat mig rörande 1919 års klass. Och jag skulle gärna till kammarens protokoll återgiva, vad jag där har sagt. Efter det att jag framhållit, att den ifrågasatta lagändringen är fullt obero-ende av det i lagen nu fastställda antal dagar för första tjänstgörin-gen, och att densamma ej står i något som helst samband med vad som kan komma att beslutas rörande tjänstgöringsförhållandena i öv-rigt för de värnpliktiga av 1918 års klass, uttalar jag vad jag redan uppgivit om 1918 års klass. Därefter fortsätter jag: »Spörsmålet rö-rande 1919 års klass åter kan uppenbarligen påverkas av den anord-nings, som må bli vidtagen rörande årsklassen 1918, ävensom av de internationella avgöranden rörande de militära rustningarnas ned-bringande, varom överläggningar pågå vid fredskonferensen. Jag finner mig i följd härav icke nu kunna framlägga förslag i dessa av-seenden.»

Men i början på samma stycke har jag sagt: »Såsom jag i mitt uttalande till det vid innevarande års statsverksproposition fogade statsrådsprotokollet anført, är det min avsikt att göra hemställan om särskilda propositioner till riksdagen rörande dessa båda årsklassers tjänstgöringsskyldighet.»

Jag tror sålunda, att jag i den delen, ifråga om vilken den siste ärade talaren framställde en förfrågan, har uttalat mig på så tydligt sätt, att riksdagen bör ha klart för sig, att den har att vänta en fram-ställning i ämnet från Kungl. Maj:t.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Först ber jag att få säga ett par ord i anledning av herr Hederstiernas yrkande, att lagen måtte få endast provisorisk giltighet. Herr Hederstierna anser önskvärt, att lagen, när den skall bli definitiv, får en mera preciserad och mindre vag avfattning. Det är särskilt uttrycket »andra utom-ordentliga tillfällen», som han anser giva anledning till olika tolk-ningar och i framtiden kunna föranleda »diskussion i all oändlighet», huruvida Kungl. Maj:t kan anses ha rätt att begagna sig av denna befogenhet, när Kungl. Maj:t vid ett eller annat tillfälle finner lämpligt att uppskjuta värnpliktsövningar. Nu är det sant, att detta ut-tryck har en ganska vag karaktär, men det är också ett uttryck, som vi den sista tiden blivit vana vid på flera andra håll i lagstiftningen. Och det kan ej nekas till, att det kan vara ganska praktiskt att ha en så vag bestämmelse, när man från början ej kan förutse alla de tillfällen, då en ifrågasatt befogenhet kan behöva tillämpas. Och så

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikst-
lagen.
(Forts.)

är det även här. Det är klart ådagalagt, att Kungl. Maj:t kan behöva en sådan befogenhet i händelse av farsot, men det kan tänkas även andra omständigheter, andra förhållanden, som böra föranleda, att Kungl. Maj:t får en sådan befogenhet. Exempelvis har det framhållits, att Kungl. Maj:t kan på grund av utbruten farsot hava uppskjutit värnpliktsövningarna en tid, och att, när det sedan blir fråga om att övningarna skola fullgöras, det kan hända, att farsoten ej kvarstår som anledning till uppskov, men att de förhållanden, som föranletts av farsoten, möjligen fortfarande göra det önskligt att ytterligare uppskjuta övningarna. Och även andra förhållanden kunna tänkas, som motivera ett dylikt uppskov. Jag tror därför, att det vore praktiskt att tillerkänna Kungl. Maj:t en sådan befogenhet. Att Kungl. Maj:t skulle missbruka densamma, lär man ej behöva vara rädd för. Det är sant, som herr Hederstierna säger, att det kan uppstå diskussion. om Kungl. Maj:t bör i ett visst fall begagna rätten eller ej. Men tror herr Hederstierna, att det blir mindre diskussion, om saken skall hänskjutas till riksdagen? Riksdagsmännen äro nog i allmänhet ej så tystlåtna, och skulle säkerligen ej underlåta att i stor utsträckning begära ordet, därest frågan om uppskov skall få äga rum måste hänskjutas till riksdagen. Jag tror sålunda, att utskottets hemställan i denna punkt är tillräckligt väl motiverad.

Vidare ber jag att få yttra mig om det yrkande, som framställdes av herr Hansson, och i sammanhang därmed om herr Mossbergs anförande. Herrar Mossberg och Hansson ansågo, att utskottet läst motionen oriktigt, då utskottet ansett, att motionärerna ifrågasatt tvångspermittering av officerare och underofficerare. Jag vill i anledning av denna förebråelse erkänna, att utskottets utlåtande naturligtvis kunde varit lyckligare avfattat. Att det ej blivit bättre, kan förklaras med den rådande brådskan. Men jag vill på samma gång mot herrar anmärkare säga, att herrarna å sin sida försummat att läsa motionens kläm fullständigt, ty där säges: »att riksdagen ville besluta sådant tillägg till åberopade lagförslag, att det gives rätt och skyldighet för vederbörande militärbefäl att under den tid lagen kommer att tillämpas det i överensstämmelse med ovan anförda motive-ring eller på annat sätt beredes». Det är dessa ord i motionens kläm, som synas ha undgått även herr Hanssons för övrigt mycket energiska uppmärksamhet.

Jag kan ej se annat, än att denna hemställan åsyftar två saker. Först och främst vill motionären, att riksdagen skall besluta ett sådant tillägg till lagförslaget, att vederbörande militärbefäl skall i *överensstämmelse med motionens motivering* bereda militärer av officers och underofficers grad permission i största möjliga utsträckning. Motiveringen är byggd på, att permission skulle beviljas efter ansökan. Alltså hemställa motionärerna först och främst, att vederbörande får rätt att permittera officerare och underofficerare *efter ansökan*. Men i motionens kläm hemställas för det andra, att det må givas rätt och skyldighet för vederbörande befäl att även *på annat sätt*, än i motiveringen angivits, bereda officerare och underofficerare permission i största möjliga utsträckning. Såvitt jag förstår, kan med

detta uttryck »på annat sätt» ej avses annat, än att vederbörande befäl skulle åläggas skyldighet att *även utan ansökning* i största möjliga utsträckning permittera officerare och underofficerare. Förmodligen har motionären hela tiden, då han skrivit motiveringen, tänkt på, att ansökan skulle erfordras. Sedan han kommit till slutet och till kläm- men, har han emellertid kommit att tänka på, att även andra fall kunna förekomma, då permitterande borde ske och så har han, för fullständighetens skull lagt till orden »eller på annat sätt». Och utskottet har naturligtvis varit tvunget att hålla sig till vad som står skrivet.

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.
(Forts.)

I första avsendet är motionen överflödig, ty möjlighet att permittera efter ansökan finnes redan. Ifråga om den saken behövs ingen lagstiftning. Men ifråga om det senare, nämligen ifråga om skyldighet för befälet att permittera utan ansökan, har utskottet ansett, att den ifrågasatta lagbestämmelsen ej bör komma till stånd, enär den synes på ett obilligt sätt beröra dessa tjänstemäns ekonomiska förhållanden. Utskottet har därför sagt, att tvångspermittering ej kan komma ifråga. Vi kunna ju också vara ense om, att, vare sig motionären menat detta eller ej, bör tvångspermittering ej ifrågakomma.

Om man nu, som herr Hansson hemställt, utesluter den klandrade punkten ur motiveringen, skulle ett stycke av utskottets hemställan sväva i luften och sakna motivering, och det anser jag ej vara riktigt, utan jag tror, att utskottets motivering har så mycket skäl för sig, att jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag förstår ej, varför ett stycke av utskottets kläm med de uteslutningar i motiveringen, som jag föreslagit, skulle sväva i luften. I den motiveringen, som kvarstår även med mitt ändringsförslag, uttalas ju att det ej fordras några särskilda bestämmelser för möjliggörande av en utsträckt permittering. Detta är tillräckligt motiv för, att nu ej motionen föranleder särskild åtgärd, men å andra sidan använder man tillfället att i det sammanhanget understryka de synpunkter, som motionären framhållit om önskvärdheten av permittering i största utsträckning. Beträffande motionärens uttryck: »på annat sätt», så kan jag ej läsa det på samma sätt som lagutskottet och dess ärade ordförande. Och jag har fullkomligt stöd för denna uppfattning däruti, att motionären själv här i dag betygat, att han aldrig avsett någon tvångspermittering av officerare och underofficerare. Det förefaller sålunda, att det ej varit anledning för utskottet att vidhålla, att i dess utlåtande skall stå detta om tvångspermittering. Och det är ingen reson i att låta det gå med i riksdagskrivelsen till Kungl. Maj:t.

Beträffande krigsministerns svar är jag tacksam för den förklaring, som för mig klargjorde, att det är hans avsikt att till årets riksdag framlägga förslag även beträffande 1919 års klass. Jag hade emellertid måst säga mig, då jag läst motiveringen till propositionen, att det kunde uppstå tvekan, om detta varit avsikten, då man på sådant sätt, som i propositionen skett, sammankopplat frågan om övningsstiden med spanska sjukan och med ordnandet av de inter-

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.
(Forts.)

nationella förhållandena. Det lider på slutet av riksdagen, och ändå ha vi ännu ej i statsutskottet behandlat fjärde huvudtiteln. Den har behandlats preliminärt inom första avdelningen, men vilar i avvaktan på förslag beträffande övningstiden. Därför är det önskvärt, att det ej dröjer länge, innan förslaget kommer från Kungl. Maj:t.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilson: Den siste ärade talarens anförande föranleder mig endast till den lilla repliken, att jag icke på något sätt har sammankopplat denna sak med föreliggande lagförslag, utan jag har tvärtom frigjort dem från varandra och påvisat, att de äro fullständigt fristående.

Medan jag har ordet, vill jag, då det här talats så mycket om den arbetslöshet som skulle finnas inom armén, nämna några ord. Utom de befäls- och officersövningar, som förut under krigstjänstgöringstiden i väsentlig mån voro undanskjutna, men som nu kunnat upptagas vill jag bringa till kammarens kännedom en sak, som av mig vidtagits på framställning av bl. a. chefen för andra arméfördelningen, nämligen att vid samtliga truppförband har anordnats särskilda utbildningskurser för fast anställt underbefäl. Dessa utbildningskurser ha till ändamål att höja underbefälets allmänbildning och bereda detsamma ökad möjlighet till god civilianställning efter slutad fast anställning vid krigsmakten. Kurserna äro anordnade truppförbandsvis och skola pågå under en tid av ungefär två månader. För att giva kammaren en uppfattning om själva läggningen av kurserna vill jag meddela, att undervisningen skall omfatta bokhålleri, matematik, maskinskrivning och stenografi, modersmålet och kommunalkunskap. En del av ämnena äro sådana, att det militära befälet icke lämpar sig som lärare i dem. I det fallet är det medgivet, att man får använda civila lärare. Detta gäller speciellt ämnet kommunalkunskap. Och jag vill lämna den upplysningen, att undervisningen i sistnämnda ämne avser att bibringa kunskap om de allmänna grunddragen av Sveriges stats- och kommunalförfattning; kunskap om politisk och kommunal rösträtt; samt kunskap om de allmänna grunddragen av Sveriges allmänna rättsväsende. Men i flertalet ämnen användas militära lärare.

Jag vill således med detta ha meddelat kammaren, att åtgärder äro vidtagna för att under denna tid kunna höja det fast anställda underbefälets allmänbildning, i den mån det varit möjligt och att härför befälet tagits i anspråk i stor omfattning.

Herr Hammar skjöld: Herr talman! Jag skall först be att få framföra min tacksamhet till motionären för det intresse och den välvilja han ådagalagt för vissa kategorier av arméns och marinens personal. Det är nog sant, som motionären säger, att under krigsåren tjänstgöringen för en stor del av militärbefälet varit synnerligen ansträngande. Detta har också medfört, att vissa delar av befälets egen fortsatta utbildning har måst eftersättas. Ur denna synpunkt var det ett gynnsamt tillfälle, som bereddes denna vinter att anordna särskilda befälskurser, genom vilka man kunde komplettera,

vad som blivit eftersatt under krigsåren. Härigenom blir befälet även bättre skickat att, när de värnpliktiga nästa gång i avsevärt antal inkallas, fullgöra sitt utbildningskall. Det är för resten icke första gången ett dylikt läge uppkommit. Särskilda befälskurser anordnades nämligen även 1908, då såsom bekant till följd av övergångsbestämmelserna till 1901 års värnpliktslag åtminstone för infanteriet icke någon rekrytskola ägde rum. 1908 års befälskurser voro i god tid förberedda och lämnade också ett tillfredsställande resultat. Vad som vållat svårigheten med planläggningen av kurserna innevarande år har varit, att man från början icke hade klart för sig, huru länge det skulle dröja, innan årsklassen i sin helhet skulle kunna rycka in.

Såsom en talare på Västernorrlandsbänken framhållit, har formen för detta provisorium även medfört vissa olägenheter för de värnpliktiga. I detta fall har det icke låtit sig göra att från början bestämma tidpunkten för den nya inkallelsen, emedan influensaepidemien trotsat alla beräkningar av de medicinska myndigheterna. Men jag delar fullkomligt herr Hederstiernas uppfattning att det skulle vara önskvärt, att få en annan form för de definitiva bestämmelserna i den föreslagna lagen, så att det stadgades, att när Kungl. Maj:t begagnar den föreslagna rätten, skall om möjligt, på samma gång som några övningar uppskjutas, även anges den senare tid, då övningen skall taga sin början.

En talare på Stockholmsbänken har kritiserat, att militära övningar i viss utsträckning äga rum med de nu inkallade vapenföra värnpliktiga. I min egenskap som regementschef nödgas jag hava en annan synpunkt på denna fråga. Det är sant, att i generalordern anges, att huvudändamålet med dessa värnpliktigas tjänstgöring är vård av hästar och materiel och andra handräckningsgöromål. Men det finnes emellertid även synpunkter, som tala för att man även bör bereda dem verklig militär utbildning om än i mindre utsträckning än eljest. Herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet har nyss, om jag uppfattade honom rätt, givit vid handen, att de nu inkallade sannolikt komma att få räkna den tjänstgöring, de i vinter fullgjort, såsom fullgjord hela första tjänstgöring eller rekrytskola. Dessa värnpliktiga komma sålunda nästa gång att inkallas till regementsövning. Om de i vinter icke alls erhållit någon militär utbildning, skulle det förhållande inträffa, att vi under de närmaste årens regementsövningar skulle få en alldeles ny personalkategori, nämligen vapenföra värnpliktiga utan militär utbildning. Liknande förhållande inträffar naturligen även vid mobilisering.

Det har även talats om det förhållande, som bör råda mellan utbildningen för 1918 års klass och för 1919 års klass samt framhållits att när tjänstgöringen för 1918 års klass blivit så långt uppskjuten som nu är fallet, skulle detta med nödvändighet medföra en större avkortning i tjänstgöringstiden för 1918 års klass än för 1919 års klass. Jag anser icke att man är berättigad fälla ett så kategoriskt omdöme, ty det är väl icke omöjligt att, om de sanitära förlägningsförhållandena så tillstyrka, låta åtminstone en del av 1918 års klass fullgöra sin tjänstgöring samtidigt med 1919 års klass. De värnpliktiga, till-

Ang. tillägg
till § 27 mom
4 värnplikts-
lagen.
(Forts.)

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.

(Forts.)

hörande 1918 års klass, bliva i alla händelser icke mer än 21 eller högst 22 år, när de börja sin tjänstgöring, under det att enligt 1901 års värnpliktslag flertalet värnpliktiga icke började sin tjänstgöring förrän under 22:a året. Och en sammanblandning av årsklasserna även under första tjänstgöringen ägde rum enligt övergångsbestämmelserna till 1914 års värnpliktslag, då vid infanteriet två årsklasser och vid specialtruppslagen en och en halv årsklass samtidigt inkallades till första tjänstgöringen (rekrytskolan).

Herr Mossberg: Innan klubban faller skall jag ytterligare tillägga några ord. Jag har den uppfattningen att då ett utskott behandlar en motion eller proposition så skall avseende fästas såväl vid motiveringen som till klämman och helhetsintrycket därav ligga till grund för utskottets förslag, och då jag har den åsikten att motionen, behandlad på detta sätt, ej upptar i sig avsikten att tvångspermittera, så avgav jag en gensaga emot utskottets tolkning. Och jag påstår, att motionens syfte icke avsåg tvångspermittering. Det förefaller som man med god vilja skulle kunna intolka i en avfattad skrift snart sagt vad som helst.

Nu har en av utskottets ärade ledamöter, herr Hederstierna, upplyst om, att tanken inom utskottet var, att motionären *möjligtvis* hade avsett även tvångspermittering. Enligt vad jag förut har mig bekant är, att inom utskottet behandlades frågan ganska hastigt och att man därför troligtvis hade kommit att förbise motiveringens huvudinnehåll.

När jag sammanställer dessa kunskaper om huru åsikterna divergerade inom utskottet med utskottets ärade ordförandes tolkning, så kan jag icke med mitt bondförstånd fatta, att ordförandes tolkning är den rätta. Det tyckes snarare, som om utskottet skulle i något slags misshumör över att motionen kommit fram ha avfattet sitt utlåtande på sätt som skett.

Herr Pettersson i Södertälje: Jag skall till en början be att få förklara för den ärade motionären, att utskottet icke alls letts av något som helst misshumör över hans motion, när det behandlat densamma. Däremot har utskottet, såsom jag redan förut erkänt, haft mycket bråttom, när det behandlat motionen, och detta av det skälet, att det var önskvärt att få denna fråga snart behandlad.

Nu säger den ärade motionären, att med god vilja kan man intolka i en skrift snart sagt vad man vill. Och herr Hansson förklarar, att han icke förstår, att utskottets hemställan skulle sväva i luften, om de rader strykas, som han riktat sig mot. Jag skall i anledning härav bedja herrarna en mycket kort stund höra på vad jag nu säger om igen.

Motionärens hemställan går ut på, att riksdagen skall besluta vidgad rätt för militärbefälet att bevilja officerare och underofficerare tjänstledighet efter permissionsansökan. Men motionärens kläm går också ut på, att militärbefälet skall få rätt och skyldighet att bevilja officerare och underofficerare tjänstledighet *på annat sätt än*

efter permissionsansökan. Nu hemställer jag till herrarna, om icke detta uttryck: »*på annat sätt än efter permissionsansökan*» måste betyda: »utan permissionsansökan». Jag frågar: är det juridiskt hårklyveri att tolka uttrycket på sådant sätt? Eller är det icke den tolkning, om vanligt sunt förstånd inger? Fordras det verkligen särskild illvilja för att tolka uttrycket: »*på annat sätt än efter permissionsansökan*» såsom helt lika med: »utan permissionsansökan»?

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.
(Forts.)

För övrigt vill jag giva herr Hansson rätt däri, att om man stryker de där orden, så kommer naturligtvis icke utskottets *hela* hemställan att sväva i luften, men den kommer att sväva i luften till den del, som den riktar sig mot motionärens förslag i det avseendet, att här möjlighet skulle beredas militärbefälet att bevilja ledighet på annat sätt än efter permissionsansökan. Det trotsar jag herr Hansson att bestrida riktigheten av. Jag vågar alltså vidhålla mitt yrkande.

Herr Hansson i Stockholm: Jag skall icke fortsätta tvisten om motiveringen. Jag känner mig emellertid icke övertygad av vad som från det andra hållet anförts, och jag vidhåller mitt yrkande, liksom utskottets ärade ordförande vidhåller sitt.

Jag begärde ordet närmast för en replik till herr krigsministern. Jag önskar nämligen icke, att i riksdagens protokoll skall stå oemotsagt ett yttrande, som skulle giva vid handen, att jag antingen yttrat mig om vad jag icke läst eller icke förstått vad jag läst. Jag har uppmärksammat i den kungl. propositionen, att krigsministern säger, att den här föreslagna lagen icke har något sammanhang med huru man skall ordna tjänstgöringen för 1918 och 1919 års klasser. Men mitt påstående var, att statsrådet satt frågan om framläggandet av propositioner i det senare avseendet i samband med spanska sjukan. Och jag vill till stöd för denna uppfattning endast läsa upp, vad som yttras i statsverkspropositionen. Statsrådet yttrar där: »Vad årsklassen 1918 angår, står emellertid denna fråga i så nära samband med den alltjämt pågående influensaepidemien, att något slutligt ståndpunktstagande från min sida redan av detta skäl för närvarande ej kan äga rum.» Och beträffande 1919 års klass heter det: »Spörsmålet rörande 1919 års klass åter kan uppenbarligen påverkas av den anordning, som må bli vidtagen rörande årsklassen 1918.»

Det förefaller mig, som om det är alldeles uppenbart, att frågan om framläggandet av propositioner rörande övnings tiden här satts i samband med den pågående influensaepidemien. Om icke det menas, då måste jag bekänna, antingen att jag icke kan läsa skrivet, eller också att det kan skrivas på ett så underligt sätt, att man måste få en motsatt uppfattning än den som avses.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till samma hemställan med den ändring, som innefattades

Ang. tillägg
till § 27 mom.
4 värnplikts-
lagen.

(Forts.)

i den vid utlåtandet fogade reservationen och 3:o) bifall till det av herr Hansson i Stockholm under överläggningen gjorda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat

statsutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny stat för universitetskanslersexpeditionen;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ny- och ombyggnad vid akademiska sjukhuset i Uppsala m. m.;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till dagavgifter vid pediatrik klinik å allmänna barnhuset i Stockholm;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av kammarkollegium m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av länsstyrelsens i Gävleborgs läns ämbetslokaler m. m.;

första lagutskottets memorial, nr 20, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fondkommissionsrörelse och fondbörsverksamhet samt till lag om ändring i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse ävensom en i ämnet väckt motion; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och Klosters aktiebolag;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa områden av kronoegendomen Näs kungsgård nr 1 jämte Ytternora nr 1 och Bergsgärdet nr 1 i Kopparbergs län;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den kronan tillhöriga holmen Malepert invid Marstrand.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 9.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 59 A, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för år 1920 i vad angår jordbruksärendena.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5, angående dräneringsfonden.

Ang. dräneringsfonden.

I den till innevarande riksdag avlåtna statsverkspropositionen, avdelning: utgifter för kapitalökning, i vad anginge jordbruksdepartementet, punkten 5, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till kapitalökning för dräneringsfonden för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 250, av herr *Rehn*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att från dräneringsfonden jämväl måtte kunna utgå bidrag utan återbetalningsskyldighet med 30 procent av beräknad kostnad för täckdikningar, som utfördes enligt de bestämmelser i övrigt, som gällde för lån från samma fond.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å den av herr *Rehn* i ämnet väckta motionen, bifalla Kungl. Maj:ts ovanberörda framställning.

I fråga om denna punkt hade reservation avgivits av herrar vice talmannen *Hamilton*, *Öberg* och *Lundström*.

Punkten föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Rehn*: Herr talman! Då produktionskommittén i fjol framkom med sitt förslag om ett kraftigare understödjande av täckdikningsverksamheten under kristiden, så innehöll detta förslag tvenne olika grunder för sådant understöd. Det ifrågasattes, att de mindre företagen, som omfattade högst 6 hektar, skulle erhålla statsbidrag till $\frac{1}{3}$ av kostnaden utan återbetalningsskyldighet, var emot de större företagen skulle erhålla räntefria lån till hela den beräknade kostnaden.

I den kungl. proposition, som med anledning därav förelades riksdagen, biträdades kommitténs förslag, i vad det avsåg de räntefria lånen, men däremot icke beträffande statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Jordbruksutskottet tillstyrkte och riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag. Sålunda blev det endast låneformen, som blev gällande för bidragen beträffande alla täckdikningsföretag, oavsett företagens storlek och likaledes oavsett storleken av den egendom, varå arbetet utfördes.

Under det gångna året har jag mer och mer stärkts i den upp-

Ang. dräneringsfonden.
(Forts.)

fattningen, att intresset för täckdikningsarbetet skulle ha visat sig betydligt större, om det hade beretts möjlighet för de mindre jordbrukarna att erhålla något understöd i annan form än såsom lån. Jag kom nämligen att tillhöra odlingsrådet, som har hand om de här angelägenheterna, inom det län, där jag är hemma, och jag har därför varit i tillfälle att samtala med många jordbrukare om den här saken. Och därvid har jag kommit till den bestämda uppfattningen, att intresset för täckdikningsarbetet skulle ha varit ett helt annat, därest det hade beretts möjlighet att erhålla kontant bidrag, även om detta bidrag hade något understigit värdet av det räntefria lånet. Det skulle ha varit mera begärligt för dessa små jordbrukare, i synnerhet sådana som förfoga över egna arbetskrafter och icke behöva göra kontanta utlägg för täckdikningen i annan mån än som fordras för inköp av själva täckdikningsrören. Och det skulle ha kunnat locka dessa att börja med täckdikning av sin jord; då de däremot icke alls vilja bry sig om att söka lån för det ändamålet.

Jag har därför nu i en motion föreslagit, att vid sidan av låneformen skulle bidrag utan återbetalningsskyldighet med 30 % av den beräknade kostnaden för täckdikningen kunna utgå ur dräneringsfonden. Det skulle således lämnas frihet att välja mellan räntefritt lån för hela kostnaden eller ett bidrag av 30 % av kostnaden utan återbetalningsskyldighet.

Jordbruksutskottets majoritet har nu lika litet som i fjol velat vara med om någonting sådant, utan yrkat avslag på min motion. Något skäl, som vederlägger vad jag i min motion påpekat, har utskottet icke alls angivit. Utskottet säger härom endast, att »inträdda förändrade förhållanden giva så mycket mindre utskottet anledning att nu förorda någon förändring på sätt motionären föreslagit i gällande villkor för lån från ifrågavarande fond, särskilt som detta förslag går så tillvida över vad produktionskommittén, såsom ovan nämnts, ifrågasatt, som det innebär, att statsbidrag utan återbetalningsskyldighet skulle kunna utgå utan avseende å täckdikningsföretagets omfattning.»

Ja, det är alldeles riktigt, att jag icke föreslagit någon gräns mellan större och mindre företag. Men jag kunde väl knappast föreställa mig, att utskottet i år skulle ha varit mera benäget att gå på en sådan linje, då utskottet i fjol anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag, som tog alldeles bestämt avstånd från en sådan tanke. I statsrådsprotokollet till fjolårets proposition i det här ärendet anförde föredragande departementschefen, efter att hava redogjort för produktionskommitténs förslag, följande: »Mot detta förslag synes först kunna invändas, att själva täckdikningsföretagets storlek icke torde vara lämplig grund för användandet av olika understödsformer». Och vidare säger han: »Jag anser därför, att, ifall någon gräns skall sättas, denna icke bör rätta sig efter själva företagets storlek utan efter storleken av det jordbruk den person innehar, som låter utföra arbetet.» Med en sådan motivering, som utskottet i fjol icke hade någonting att anmärka emot, kunde jag väl knappast dröm-

ma, att jag skulle haft bättre framgång, om jag nu i år framkommit med ett liknande förslag.

Varför jag icke heller föreslagit någon gräns mellan större och mindre egendomar, beror därpå, att jag föreställer mig, att på de större egendomarna, där täckdikningsföretagen i regel bliva mera omfattande, skulle man fortfarande vara benägen att använda det räntefria lånet, som efter mitt förmenande måste med nuvarande höga penningaränta innebära en större fördel för den enskilde än de kontanta 30 %, som jag föreslagit.

Mitt förslag avser sålunda icke att bereda jordbrukarna någon extra förmån utöver vad som redan finnes, och följaktligen innebär det åtminstone relativt icke heller någon ökad uppoffring från statens sida. Som jag i min motion har påvisat, måste det tvärtom bli billigare för staten med de här kontanta 30 % än med det räntefria lånet enligt nu gällande bestämmelser. Jag erinrar om att vad jag föreslagit är något mindre, än vad produktionskommittén här hade tänkt sig. Det avser endast att göra statens understödjande åtgärd mera smaklig — om jag får använda det uttrycket — mera tilltalande för särskilt en del mindre jordbrukare, som därmed skulle kunna förmås att själva täckdika några tunnland eller några hektar under dessa år, ifall de finge ett kontant bidrag, som kunde motsvara, som jag nämnde, ungefärligen utgifterna för inköp av täckdikningsrör. Därmed vore intresset för saken väckt, och i den mån som nyttan av täckdikning på ett sådant mindre område komme att inses, så skulle nog sedan följa liksom av sig självt, att även den övriga åkerjorden komme att behandlas på samma sätt utan något som helst understöd från statens sida.

Jag får för min personliga del bekänna, att jag har hela tiden såväl i arbetet inom produktionskommittén i fjol som även här i riksdagen sett denna frågas stora praktiska betydelse ligga något längre fram i tiden än såsom blott och bart en tillfällig kristidsåtgärd, varav man kunde snabbt vänta någon avsevärd ökning i livsmedelsproduktionen.

Jag anser också, att en väl utförd täckdikning är både ur den enskilde jordbrukarens synpunkt och ur nationalekonomisk synpunkt av synnerligen stort värde, och därför är det för mig mycket angeläget att under den tid, som dräneringsfonden är avsedd att finnas till — det är ju egentligen bara två år, som återstå — man försöker olika sätt för att förmå så många som möjligt av våra jordbrukare att inrikta sitt intresse på detta mycket viktiga grundförbättringsarbete.

Det finns nog många trakter i vårt land, där täckdikningen ännu är mycket försummad, även om intresset för jordbruket i övrigt kan vara nog så stort på samma trakt. Som ett exempel därpå kan jag nämna, att inom Västerbottens län inkom under 1918 till odlingsrådet icke mindre än närmare 9,000 ansökningar om bidrag till nyodlingar och betesanläggningar, under det att för samma tid de inkomna ansökningarna om dräneringslån inskränkte sig till det mycket blygsamma antalet av 20 stycken. Det blir således icke

Ang. dräneringsfonden.

(Forts.)

Ang. dräneringsfonden.
(Forts.)

mer än drygt två ansökningar om dräneringslån på varje tusental ansökningar om odlingsbidrag. Och det är nog icke bara inom Västerbotten, som intresset är ringa. Det visade den statistik som produktionskommittén framlade härom.

Inom sådana orter anser jag, att det verkligen behövs en kraftig väckelse i det här avseendet. Och då det är min livliga tro, att en ändring i dessa villkor, på sätt jag tillåtit mig föreslå, skulle ganska verksamt bidraga härtill, så kan jag icke annat än hålla på min mening i det här fallet.

Jag ber också att få göra kammarens ledamöter uppmärksamma på, att jordbruksutskottet icke varit enhälligt i det här avseendet. Det finns ju tre reservanter antecknade under denna punkt. De ha visserligen avgivit endast en blank reservation, men efter vad jag förvissat mig om går denna reservation ut på bifall till min motion. Nu beklagar jag livligt, att utskottets ärade ordförande, som är en av reservanterna, av sjukdom är förhindrad att närvara här. Annars kanske jag hade kunnat vänta mig någon hjälp från hans sida. Men jag skall i alla fall tillåta mig, herr talman, att yrka bifall till min motion.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Denna fråga, som den föregående ärade talaren berört, och i vilken han har motionerat, är ju ingalunda ny. Den var uppe till debatt i fjol inom jordbruksutskottet, och den var då framförd på grund av ett utlåtande från den s. k. produktionskommittén, vilken gick på den linjen, att för täckdikning skulle utdelas kontant bidrag, då det gällde mindre jordbruk, men att i övrigt för de större jordbruken bidraget skulle utgå i form av lån. Emellertid upptog icke jordbruksministern på vissa angivna skäl den förra delen av produktionskommitténs förslag, och utskottet följde Kungl. Maj:t i det avseendet. Den ifrågavarande fonden blev en lånefond, från vilken utgår lån efter vissa grunder för täckdikning.

Nu har emellertid herr Rehn i sin motion yrkat, att man skulle göra en ändring i de grunder, som för närvarande gälla, och att det skulle bli bidrag utan återbetalningsskyldighet till 30 % av de beräknade kostnaderna för täckdikningen. Och han utsträcker detta sitt förslag icke allenast till att omfatta de mindre jordbruken, utan han har velat ställa alla jordbruk lika. Följaktligen skulle även till de större jordbruken utgå kontant bidrag till 30 % av kostnaden.

Det är sant, som herr Rehn säger, att för statsverket betyder det ingalunda någon större utgift, och det kan ju också vara sant, vad herr Rehn framhållit, att det finns många mindre jordbrukare, som hellre skulle taga ett kontant bidrag än ett lån. Men å andra sidan tror jag, att det psykologiskt har en viss betydelse, huruvida bidraget utgår i form av kontant bidrag eller i form av lån. Under de senaste åren ha vi jordbrukare, på grund av det läge, vari vår folkförsörjning varit, och då jordbruket fått vissa understöd, från många samhällsklasser fått höra den förebräelsen, att man skänker rent av åt jordbrukarna eller bönderna, som man säger. Jag tror.

att man skulle få ännu större fog att så säga, om detta anslag skulle utgå i form av kontant bidrag och man alldeles slopade den form, i vilken det nu utgår nämligen låneformen.

Ang. dräneringsfonden.
(Forts.)

Det kan ju också tänkas, att det kan vara fördelaktigare för en mindre jordbrukare och även för en större, som har stark ekonomisk bärkraft, att han får bidraget i form av kontant bidrag. Men för en annan jordbrukare med mindre ekonomisk bärkraft, som får 30 % kontant och lyckas upplåna de övriga pengarna på annat håll — han kanske t. o. m. för ändamålet gör växlar i privatbankerna — för honom tror jag det ställer sig bättre, om han får gå låneyägen med de förmånliga villkor, som gälla för här ifrågasvarande lån.

Nu har ju jordbruksutskottet avstyrkt motionen, och orsakerna därtill ha varit dessa, som jag har pekat på. För det första har jag ställt mig på den ståndpunkten inom utskottet, att jag visserligen förra året velat vara med om att det skulle bli kontanta bidrag för mindre jordbrukare, men däremot under inga villkor att det skulle utsträckas över hela linjen. Vidare har jag haft den uppfattningen, att då riksdagen har fattat beslut om inrättandet av en fond och denna har varit i tillämpning endast ett år, så är det ingen anledning att så snart därefter ändra det beslutet. Ty denna fond är ju en kristidsåtgärd, och det det kan icke vara lämpligt, synes det mig, att nu redan i år ändra de grunder, enligt vilka dessa understöd till täckdikningar utgå.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Öberg: Herr talman! Då jag står såsom reservant vid förevarande betänkande, torde det vara på sin plats, att jag säger några ord. I fråga om valet mellan de former, som här ifrågasätts i och för att hjälpa upp jordbruket genom vissa dräneringsåtgärders vidtagande, nämligen valet mellan räntefria lån och vissa mindre bidrag håller jag för min del före, att den form, som i produktionskommitténs förslag i fjol ifrågasattes, och som nu återupptagits i herr Rehns motion, är den rätta och bästa formen, varigenom man helt säkert skall bättre kunna gagna den sak, som här åsyftas. Jag är alldeles övertygad om att om det nu skulle bli som motionären här ifrågasätter, nämligen valfrihet för jordbrukarna att antingen få ett räntefritt lån under sju år, såsom här bestämts, med viss amorteringsskyldighet, eller att i stället få ett visst kontant bidrag, som här föreslås till 30 procent, skulle utfallet givetvis efter min uppfattning bli det, att åtminstone de mindre jordbrukarna i synnerhet i Norrland skulle föredraga ett anslag eller ett bidrag, och det giver ju då vid handen, att de för sin del ha den uppfattningen, att de äro mera hjälpta av ett mindre bidrag än av att erhålla ett lån. Ty som bekant har man stor obenägenhet att upptaga lån och besvara sig med att vara underkastad skyldighet att inom viss bestämd tid återbetala detsamma. Om man däremot finge ett kontant bidrag, skulle man efter min uppfattning, och den tycks också vara motionärens, kunna åstadkomma större stimulering och förmå jordbru-

Ang. dräneringsfonden.
(Forts.)

karna att giva sig in på vidsträcktare dräneringsarbeten. Då syftet med dessa räntefria lån, som bestämdes i fjol, är att i största möjliga utsträckning åstadkomma jordens dränering, en åtgärd, som av oss alla erkännes vara av utomordentligt stor betydelse, är det av stor vikt, att det förfaringssätt, som väljes, den form man bestämmer sig för, när det gäller att utlämna statshjälpen, blir den allra bästa. Jag har den känslan och även erfarenhet av att om man vill hjälpa saken genom utdelande av ett visst bidrag, såsom här föreslås, gagnas det ändamål man här vill tjäna på ett mera kraftfullt och verksamt sätt. Då jag har denna uppfattning, tillåter jag mig, herr talman, att hemställa om bifall till herr Rehns motion.

Herr O l s s o n i Kullenbergstorp: Herr talman! Då den föreliggande frågan i fjol behandlades av jordbruksutskottet, hade jag den äran att sitta i utskottet och deltaga i behandlingen av detta ärende. Meningarna voro inom utskottet synnerligen delade angående vilken form, som vore bäst att tillämpa, antingen anslagsformen eller det räntefria lånets form. När det i fjol gällde att sätta igång så mycket odling som möjligt — och det var ju också den synpunkt, som anlades av produktionskommittén — ansågs det fördelaktigast för uppnående av målet att taga de räntefria lånen. Eljest tror jag, att den ena formen ekonomiskt sett är lika fördelaktig som den andra. Den, som erhåller det räntefria lånet, gör visst icke den sämsta ekonomiska affären, i synnerhet som räntan sedan dess har stigit.

Jag intog ingen bestämd ståndpunkt till någondera av dessa riktningar, men när jag hörde, att majoriteten i utskottet ville gå den andra vägen, ansåg jag, att själva formen för, hur man gjorde detta medgivande åt jordbruket icke var så synnerligen viktig. Det förhåller sig ju så, att detta var en kristidstågärd och en åtgärd, som man väl icke kunde tro skulle bli riktigt permanent. När nu detta genomfördes i fjol, så tycker jag, att det är bra sent att nu kasta om och gå på annan bog. Jag förmodar nämligen, att vad staten kommer att under normala förhållanden göra i och för underlättande av jordens utdikning får huvudsakligen koncentrera sig på de större uppgifterna, nämligen att få de större avloppen. Jag förmodar, att understödet från statens sida i mindre grad kommer att avse täckdikning. Jag anser, att det för staten är av största betydelse att underlätta möjligheten att i stort finna avlopp för jorden. Där tror jag tyngdpunkten bör framför allt läggas. Att man sedan, när det gäller täckdikning, verkligen skall kunna göra något, anser jag kanske ligga inom möjligheternas ram, men helt säkert tror jag, att man knappast kan gå fram med detta system i fråga om all jord. Eftersom vi ha den förmånen att se herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet närvarande här, skulle jag vilja såsom jordbrukare rikta den uppmaningen till honom, att när frågan på allvar tages upp under normala förhållanden, vi då måtte få all möjlig hjälp till de stora uppgifterna, när det gäller möjligheten att skapa de stora avloppen. Det är där skon klämmer eller åtminstone kläm-

mer mest. Sedan få vi se till, vad som möjligen kan bli över för täckdikning, men det få vi under alla omständigheter sätta i andra rummet; det är de stora uppgifterna, som måste komma i första rummet.

Ang. dräneringsfonden.
(Forts.)

Herr Rehn: Herr talman! Herr Johansson i Uppmälby, som försvarade utskottsmajoriteten, tycktes, såvitt jag förstod, egentligen ha endast ett skäl att anföra, och det var av mera psykologisk art. Han trodde, att det skulle vara psykologiskt mera ofördelaktigt, om jordbrukaren finge en viss förmån av staten i form av kontant bidrag, än om han finge ett räntefritt lån, som dock i sig självt innebär en större uppoffring från statens sida. Jag är icke psykolog nog att kunna avgöra den saken. Vet man, att jordbrukarna få den eller den förmånen, tror jag icke, att det betyder så mycket, i vilken form den gives. Herr Johansson i Uppmälby sade, att man får höra den förebräelsen, att staten skänker penningar till jordbrukarna. Ja, vare sig dessa penningar skänkas i form av räntor eller i form av kapital, lär det väl komma alldeles på ett ut efter min uppfattning.

Herr Johansson sade vidare, att det icke vore klokt att slopa låneformen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att jag icke ett ögonblick har ifrågasatt, att denna form skulle slopas, utan endast velat bereda valfrihet för jordbrukarna att antingen begagna sig av den ena formen, nämligen lån, eller också av den andra formen, ett kontant bidrag utan återbetalningsskyldighet. Såsom jag förut nämnt, har jag den bestämda uppfattningen, att de större företagen fortfarande komma att gå den nu möjliga vägen, nämligen att söka erhålla lån, men däremot tror jag, att många mindre jordbrukare hellre vilja ha en gång för alla ett kontant bidrag för att undslippa lånevägen.

Nu talade herr Johansson också om, att ifall man finge 30 procent i statsbidrag, vore det kanske många, som bleve tvungna att upplåna återstående delen av kostnadsbeloppet. Ja, det kan hända, och det anfördes också i föl av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, som jag tror såsom ett huvudskäl, varför icke produktionskommitténs förslag om bidrag utan återbetalningsskyldighet kunnat få understöd av statsrådet. Jag har åtminstone uppfattat det såsom ett mycket viktigt skäl från statsrådets sida, just detta, som herr Johansson nämnde, att jordbrukarna kunna bli tvungna att upplåna återstoden av kostnadsbeloppet, och att denna upplåning då kan nödvändiggöra, att de måste skaffa säkerhet för detta lån. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att även för statslånet är man tvungen att ställa »sådan säkerhet, som av hushållningssällskapet godkännes», och detta innebär i de flesta fall, att man måste skaffa sig ett par godkända borgensmän. Inte kan det väl vara svårare att skaffa borgensmän, om det gäller 70 procent av beloppet, än om det gäller hela beloppet.

Herr Johansson framhöll också liksom herr Olsson i Kullen-

Ang. dräneringsfonden.
(Forts.)

bergstorp, att här är fråga om en kristidsåtgärd, som är avsedd att räcka tre år, och att nu har ett år redan gått. Det är ju därför, att tiden är så kort, som det är nödvändigt att använda denna tid väl och försöka att på olika vägar under denna tid få fram så mycket intresse som möjligt för täckdikning. Herr Olsson i Kullenbergstorp talade om, att man i framtiden borde tänka på de stora uppgifterna, nämligen själva de stora avloppen. Ja, det må ju vara, men det finns också på många ställen jord, där det icke alls behövs några särskilda extra ordinära åtgärder för själva avloppet; det kan finnas naturligt avlopp, så att det endast är fråga om tegdikning. Ätminstone i min hemtrakt har man ännu icke kommit sig för med annan täckdikning än tegdikning, i den mån ens sådant börjat praktiseras. Det gäller just att få fram *intresset* för täckdikning på så många orter som möjligt hos våra små jordbrukare, och jag har trott, att man genom dessa kontanta bidrag skulle sporra dem att gripa sig an med sådant. Det är så mycket mera nödvändigt, som vi ha kort tid på oss. Därför är det nog nu det rätta psykologiska ögonblicket — om jag får använda mig av detta uttryck — att bifalla mitt förslag.

Nu har jag blivit uppmärksamgjord på att mitt yrkande borde ha formulerats något annorlunda, och jag skall därför be att få ändra detta därhän, att jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts proposition, jämte bifall till den av mig i ämnet väckta motionen.

Herr Sjöblom: Herr talman! Här begäres nu icke något som skulle åsamka statsverket en större kostnad, utan det är blott fråga om en ändring av de bestämmelser, efter vilka det belopp av 5 miljoner kronor, som det här gäller, skall utgå till dikningslån.

Nu var ju produktionskommittén av den uppfattningen, att det varit lyckligt, om man kunnat gå på båda vägarna, men jag har dock aldrig haft den åsikten, att det skulle vara lyckligt att även giva de större jordägarna dessa medel i form av direkta bidrag. Inom nämnda kommitté var ju den uppfattningen gällande, att de stora egendomsägarna skulle få räntefria lån, men de små jordägarna få understöd i form av direkt bidrag, om de önskade det. Nu har herr Rehn motionerat om att alla skulle få välja, huruvida de ville ha understöd i form av bidrag eller i form av lån, men det är en uppfattning, som jag för min del icke på något sätt kan vara med om.

För övrigt förefaller det mig som om, då vi ändå äro överens om, att fördelarna för dem som få dessa lån eller bidrag i vilket fall som helst i ekonomiskt avseende äro ungefär lika stora, det icke kan ligga så stor betydelse i en ändring av formen för understödet. Då man nu talar om att ändra bestämmelserna i det avseendet, så tycker jag, att detta är mera att tvista om påvens skägg, än om den verkliga nyttan därav, ty jag vill minnas, att produktionskommittén beräknade, att, om man fick medlen i form av lån, skulle det innebära en direkt fördel, som skulle motsvara 25 procent av kostnaderna, under det att om man fick medlen i form

av bidrag, detta beräknades motsvara 30 procent av kostnaderna. Således är skillnaden i ekonomiskt avseende så liten, vilkendera väg man väljer, att jag tycker, att det icke är nödvändigt, att nu ändra på dessa bestämmelser.

För min del ber jag alltså, herr talman, att med dessa få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Herr Sjöblom kunde icke förstå, vad det vore för fördel ur jordbrukarnas synpunkt, att få anslag i stället för lån, då utgifterna i bägge fallen bleve ungefär lika för statsverket. För min del har jag den övertygelsen, att jordbrukarna hellre vilja ha anslag, motsvarande 30 procent av kostnaderna, än räntefria lån. Det är nämligen så, att jordbrukarna hava synnerligen stor antipati mot skuldsättning, det må vara i vilken form som helst. Men däremot, när det gäller anslag utan återbetalningsskyldighet, vilja de gärna utnyttja den möjlighet som finnes. Det inträffar säkerligen i många fall, särskilt beträffande smärre jordbruk, att om jordbrukaren får ett sådant anslag, så använder han detta och lejer arbetsfolk för beloppet, men utför övriga arbeten med eget arbetsfolk på lämplig tid. Därigenom har han utan skuldsättning fått detta dräneringsarbete utfört. Om han i stället får lån och om han än icke använder pengarna för just detta arbete, utan i stället utför det med egen arbetskraft, så, när tiden är ute och lånet skall betalas, har han en skuld att betala, som han måste skaffa pengar till. Det är alltså en mycket större fördel för jordbrukarna och särskilt de små, att få anslag i stället för lån. När då herr Rehn i sin motion gått på den linjen, att man skulle kunna få välja mellan anslag och lån, så är det ju så mycket bättre från deras synpunkt, som skola utnyttja denna möjlighet.

Jag anser, att motionen är så pass praktisk och välbetänkt till sin läggning, att andra kammaren bör gå med på densamma, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till herr Rehns yrkande.

Herr Rehn: Endast ett ord till herr Sjöblom.

Han missminde sig, då han påstod, att produktionskommittén gått på den linjen, att de små jordbrukarna skulle få bidrag utan återbetalningsskyldighet men de större jordbrukarna dessa räntefria lån. Det är fullständigt misstag. Produktionskommittén satte ingen gräns därvidlag, utan gränsen drogs mellan *företag* av olika storlek. Då erinrade herr statsrådet i propositionen i fjol om att även på större egendomar kunde ett företag omfatta endast sex hektar — och det var alldeles riktigt — så att även en egendomsägare, som har en aldrig så stor egendom kunde få detta kontanta bidrag, om man blott icke gjorde företaget större, än att det omfattade högst 6 hektar. Herr statsrådet ställde sig däremot mera välvilligt till den tanken, att man skulle draga gränsen just med avseende å stor-

Ang. dräneringsfonden.
(Forts.)

leken av den egendom, som en person brukar. Jag för min del säger, att principiellt står jag på precis samma ståndpunkt, men varför jag icke upptagit den tanken i motionen beror, som jag redan förut sagt, av den anledningen, att jag håller för troligt, att de stora företagen och de stora egendomsägarna icke vilja taga dess 30 procent utan hellre det räntefria lånet, som i själva verket innebär en större fördel för dem själva.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet *Petersson*: Ja, det är ju givet, att meningarna kunna vara olika om det sätt på vilket staten bör uppmuntra denna grundförbättring, nämligen täckdikningen. Det kom också till synes förra året, då man fattade det grundläggande beslutet i dessa frågor. Emellertid, när Kungl. Maj:t och riksdagen en gång varit eniga om att dessa bidrag skola utgå i form av räntefria lån och detta nu har tillämpats hittintills och måste tillämpas även under år 1919 — ty vad som nu skall beslutas kommer först att gälla för år 1920 — då undrar jag, om det är skäl i att företaga en ändring i vad som förut beslutats. Det skulle enligt mitt förmenande endast vara ägnat att i fortsättningen i viss mån förrycka den plan som uppgjordes i fjol. Jag tror, att man från jordbrukarhåll bör anse det angeläget att denna plan fullföljes. Så har jag sett saken. Att på något sätt söka utvidga eller förändra denna plan under de förhållanden som sedan dess inträtt, med de ljusare förhoppningar vi nu hava med hänsyn till vår försörjningsfråga, skulle jag knappast anse skäligt, varför jag helst skulle se, att andra kammaren bifölle utskottets förslag, och fortsatte på den väg som inslogs i fjol samt fullföljde det beslut som då fattades.

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp: Jag är i huvudsak förekommen av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. För detta kristidsförslag uppgjordes ju en plan som avsåg tiden 1918—1920. Nu är det ju så, att vår diskussion och vårt beslut avse år 1920. Tiden för denna plan är alltså så att säga utlupen, när nästa år har gått. Oaktat jag personligen mest är böjd för anslagsvägen och mindre för den andra vägen, så, sedan vi nu ha kommit in på det andra året med det räntefria lånesystemet för ifrågavarande ändamål, kan jag icke förstå, varför man skall för det tredje året kasta om och taga en annan princip. Det finner jag meningslöst, det får jag rent ut säga, och det är väl alldeles klart, att skall man från statens sida fortsätta med att hjälpa till i avseende å dikningen av jorden, så får man arbeta efter en annan och mycket vidare synpunkt och på längre sikt, än man gjort enligt detta förslag, som avser dessa tre år. Det inser väl var och en, och det var just med tanke härpå, som jag vågade i mitt förra anförande uttala, att jag trodde det vara ytterst viktigt, att när staten skulle lämna bidrag till täckdikning, man koncentrerade sig på avloppen från de större områdena. Jag vågar påstå, att så är fallet. Men om staten skulle lämna bidrag till den mindre täckdikningen, då kan man ju slå in på den väg, som motionären och de som instämt med honom föreslagit. Men att nu kasta

om planen under kristidsperioden eller för nästa år anser jag vara synnerligen oklokt. Därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. dräneringsfonden.
(Forts.)

Herr Öberg: Herr talman! Det har sagts här, att det vore mera en strid om påvens skägg, som nu fördes, och att det vore betydelselöst, vilket beslut som nu fattades i fråga om formen för understödet. Den senaste ärade talaren sade bland annat, att det var meningslöst att ifrågasätta en övergång från låneformen till bidragsformen, såsom det ifrågasattes i herr Rehns motion. För min del kan jag icke se saken så, och jag kan icke så underskatta betydelsen av det förslag, som framförts av herr Rehn, att jag anser det berättigat att därom säga, att förslaget saknar betydelse och att det är meningslöst.

Vad ifrågasätter herr Rehn i sin motion? Jo, han ifrågasätter bland annat, att man skulle beträda experimentets väg, för att på ett praktiskt sätt få utrönt, vilken form av understöd, som är för jordbrukets vidkommande mest begärligt. Han ifrågasätter även sådan ändring av fjolårets beslut, att när det gäller understöd i och för dränering av vår åkerjord, så skall det medgivas jordbrukarna rätt att själva få bestämma, huruvida statshjälpen skall utgå i form av räntefritt lån eller i form av kontant bidrag. Det är så att säga huvudsyftet med herr Rehns motion, och det är ett syfte, som enligt min uppfattning icke får underskattas eller sägas vara betydelselöst, utan om detta villfares, skulle efter min uppfattning denna åtgärds vidtagande för framtiden få den allra största betydelse. Ty därigenom skulle man bli i tillfälle att på en praktisk väg få utrönt, vilken form som av jordbrukarna själva anses vara den bästa och rätta.

Och det är väl ingenting otillbörligt och opraktiskt, när man sålunda vill vädja till jordbrukarna själva för att av dem få ett svar på frågan, vilken väg som är den bästa för jordens dränering, räntefria lån eller 30 % i bidrag. Jag tycker, att man utan stora betänkligheter skulle kunna vidgå en så billig begäran, och bleve utgången den, som förutsattes i herr Rehns motion, som jag för min del håller före vara det riktiga, nämligen att jordbrukarna föredraga bidrag framför räntefria lån, har man genom detta experimentförfarande fått så att säga en lösning på gåtan, och den lösningen är icke så betydelselös, som en och annan vill göra gällande.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till herr Rehns motion och är såsom mindre jordbrukare livligt övertygad om att ett sådant beslut skulle i långt större utsträckning gagna jordbruket — och i synnerhet det mindre jordbruket — än den av fjolårets riksdag fastslagna lånefonden.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Rehn under överläggningen senast framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes

Ang. dräneringsfonden. av herr Rehn, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 5) av utskottets förevarande utlåtande nr 59 A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Rehn under överläggningen senast framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 109 ja mot 42 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 6 och 7.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter föreslagit.

Ang. kraftledningslänefonden.

Punkten 8, angående kraftledningslänefonden.

I punkten 8 av förberörda avdelning av statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels medgiva, att från och med år 1920 tillsvidare lån ur kraftledningslänefonden finge beviljas intill ett belopp av 1,500,000 kronor årligen, dels ock såsom kapitalökning för denna fond anvisa för år 1920 ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

a) nr 22, i andra kammaren, av herr *Anderson* i Knapasjö m. fl., vari hemstälts att såsom förslagsanslag måtte ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1920 ett belopp av 500,000 kronor att användas som bidrag utan återbetalningsskyldighet för anläggning av elektriska kraftstationer vid mindre vattenfall samt distribution av elektrisk energi, att lämnas med minst halva anläggnings- och distributionskostnaden efter sakkunnig beräkning och i enlighet med de särskilda villkor och föreskrifter, som Kungl. Maj:t bestämde;

b) nr 122, i andra kammaren, av herr *Johansson* i Hässlås, vari föreslagit, att riksdagen måtte dels medgiva, att under vartdera av åren 1919 och 1920 lån ur kraftledningslänefonden finge beviljas intill ett belopp av 3,000,000 kronor, dels till kapitalökning för denna fond å tilläggsstat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor, dels ock såsom kapitalökning för denna fond anvisa för år 1920 ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

c) nr 93, i andra kammaren, av herr *Bergström* i Bäckland, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, om icke

åtgärder borde vidtagas, att bolag och andelsföreningar, som under denna kristid anlagt kraftstationer för belysningsändamål och driftkraft för jordbruket i huvudsakligt syfte att tillgodose sina tecknare och medlemmar av elektrisk ström, och vilka anläggningar bliva färdigbyggda under detta år, kunde erhålla statsbidrag, för att den elektriska kraften skulle kunna i någon mån förbilligas för dess brukare; och

Ang. kraft-
lednings-
lånefonden.
(Forts.)

d) nr 76, i första kammaren, av herr *Rosén*, vari hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning dels huruvida förmedling av lån från kraftledningslånefonden skulle kunna i viss omfattning överlätas åt elektriska länsföreningar under respektive länsstyrelsens kontroll, dels i vad mån villkoren för låns erhållande borde förändras, ävensom vidtaga de åtgärder, som därav kunde för-
anledas.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte med avslag å de av herr *Anderson* i Knapasjö m. fl. och herr *Johansson* i Hässlås i ämnet väckta motionerna i enlighet med Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

dels medgiva, att från och med år 1920 tillsvidare lån ur kraftledningslånefonden finge beviljas intill ett belopp av 1,500,000 kronor årligen,

dels ock såsom kapitalökning för denna fond anvisa för år 1920 ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor; samt

2) att de av herr *Rosén* och herr *Bergström* i Bäckland väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade herr *Anderson* i Knapasjö reserverat sig.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Anderson* i Knapasjö: Herr talman! Det var för något år sedan en talare från denna plats, började sitt anförande sålunda: »Jag vet mig aldrig ha talat i en så rättfärdig sak som denna». Detta yttrande vill jag göra till mitt i denna stund. Landsbygdens elektrifiering är den för lantbruket mest viktiga av alla viktiga lantbruksfrågor. Här är ett område där staten måste kraftigt ingripa för att till lantbrukets fromma få utnyttjade de stora resurser, som finnas i våra många vattenfall. De senast genomlevda mörka åren ha väckt vår lantbruksbefolkning till eftertanke. Kraftkällor ha vi i överflöd inom egna landamärena, och den enskilda företagsamheten har redan vetat utnyttja en stor del av dem. Men på andra håll fattas medel. Man ser dagligdags kraften gå förlorad, men binda den i lantbrukets tjänst förmår man icke. Man söker då statsmakternas hjälp. men ack, huru ringa motsvarar icke denna hjälp det förefintliga behovet! Jag förbiser icke, att förhållandena äro sådana, att den största möjliga sparsamhet med statens medel måste iakttagas. Men är det icke ändå en i viss mån missriktad sparsamhet att vara alltför

Ang. kraft-
lednings-
länefonden.
(Forts.)

återhållsam, då det gäller en så viktig sak som att bidraga till naturkraftens användning för landets så viktiga näring? Här för nedlagt kapital kommer åter med god ränta. De av 1918 års riksdag här för fonderade medel räckte icke mer än till en ringa bråkdel av de medel, som erfordrades för igångsättandet av elektrifieringsföretag för år 1918. Och lika litet skola de av regeringen föreslagna och av jordbruksutskottet nu tillstyrkta lånemedel räcka för detta och nästa års behov. Då motionsvis förslag framkommit om utökning i någon mån av den föreslagna länefonden, har jag icke kunnat annat än i utskottet tillstyrka bifall till min motion, oaktat jag fann mig alldeles ensam.

Även om riksdagen fattade beslut i överensstämmelse med motionärernas önskan, skulle i alla fall icke medlen räcka för vederbörandes behov. Landsbygdens elektrifieringsfråga är en fråga för dagen. Sedan hela vår landsbygd en gång blir elektrifierad, kommer detta spörsmål aldrig åter, och de för dessa företag nedlagda statsmedlen komma att inamorteras och användas till andra ändamål. Men för varje år, som går under väntan på möjlighet för att få en bygd elektrifierad, går kraft förlorad och kapital tillspillo för de surrogat för kraft och ljus, som under väntetiden måste användas.

I min motion, vilket i detta sammanhang jämväl behandlats av jordbruksutskottet, har jag föreslagit, att även formen av bidrag utan återbetalningsskyldighet skulle komma till användning vid den handräckning, statsmakterna giva för landsbygdens elektrifiering. Det är med särskild tanke på landsbygdens allra mest undångömda vrår, som jag upptagit detta spörsmål. Svårigen torde de stora stråkvägarna av elektriska anläggningar komma sådan bygd till del. Det blir för dyrt och därtill obehövt, där det finns tillräckligt med kraft i den mängd vattenfall, som bildas i floderna och vid stupen ut mot havet i vår kuperade bygd. Kraften behöver här icke ledas långa vägar. Den finns ju nästan vid varje stuguknut, men den fattige småbrukaren och hans fåtaliga grannar förmå icke själva binda forsen i sin tjänst. Det saknas medel. Och dock är denne jordbrukare i sin utpost mot obygden i lika stort behov av naturkraften för sin tillvaro som trots någon annan.

För åstadkommande av dessa små kraftföretag är helt visst anslagsformen den mest lämpliga. Nu avstyrker elektrifieringskommittén, med vilken utskottet rådfrågat sig, min motion med den motiveringen att även den saken skall utredas. Ja, jag böjer mig för sakkunskapen, då det gäller de stora företagen, men kan icke inse, i vad mån kommitténs förslag och statens hjälpande hand vid utbyggandet av de små kraftstationer, som jag motionerat om, skulle ha samband med varandra. Detta behov är så tydligt och klart, som någonsin möjligt är, utan att behöva vidare ådagaläggas. Men jag skulle vilja ställa en uppmaning till elektrifieringskommittén att påskynda sitt arbete så, att icke denna kommitté år efter år står hindrande i vägen för den stora sak, som den säger sig vilja befrämja.

Jag kan, herr talman, icke underlåta att yrka bifall till min motion. Folket där ute i bygderna i landets mest avlägsna delar vänta på att riksdagen skall göra ett krafttag för denna viktiga sak. De

otaligt många brev och förfrågningar, som oupphörligen strömma in rörande min motion och elektrifieringsfrågan i allmänhet, vittna om den oro, som är tillsynes på landsbygden. Det är förklarligt, om icke detta folk, som går i väntans dagar och ständigt hör försäkringen om riksdagens förståelse för kravet på landsbygdens elektrifiering, å sin sida icke skall förstå, att hindret för den väntade hjälpen doljer sig just i den kommitté, som är tillsatt för främjande av saken.

Ja, herr talman, jag vill med dessa ord yrka bifall till min motion.

Herr Bergström i Bäckland. Då jag väckte min motion om skrivelse till Kungl. Maj:t om bidrag till sådana föreningar och bolag, som under kristiden för eget bruk anlagt kraftstationer, för att i någon mån få billigare kraft från dessa, var jag medveten om att min motion förvisso icke skulle bli antagen av riksdagen. Det är ju en given sak, att så nu ej heller kommer att ske. Jag skall icke heller yrka bifall till min egen motion, men jag tror, att riksdagen förr eller senare kommer att få taga denna fråga under omprövning, ty den kraft, som erhålles från dessa kraftstationer, blir synnerligen dyr. De höga avgifterna för denna kraft komma att bli betungande särskilt för småfolket ute på landsbygden, allra helst som man väl får tro, att inkomsterna bli betydligt mindre längre fram, än vad de nu äro.

Emellertid borde väl någon av de andra motionerna hava kunnat tillstyrkas av jordbruksutskottet. Man har uti på landsbygden väntat på något åtgörande från riksdagens sida med anledning av de nu väckta motionerna i den fråga, som nu föreligger till behandling. För den, som känner till dessa förhoppningar, är det föga angenämt att vara med om denna begravningssceremoni av dessa motioner. Något annat blir det väl icke heller. Att jordbruksutskottet i det närmaste varit enigt om att det här skall bli begravning, hjälper föga upp saken.

Man befärrar, att vid en normal import av kol och oljor intresset för utbyggandet av de mindre vattenfallen i någon mån skall slappas. Man kan emellertid säga, att det intresset finns nu, och det finns även stort behov av hjälp från statsmakternas sida, och blir det behovet fyllt, skall förvisso också intresset för vattenfallens utbyggande bli vidmakthållet. Men då kan man icke gå den vägen, som utskottet nu har gått. För min del är jag för sparsamhet med statens medel, men sparsamhet i en del viktiga frågor får icke bli en överdriven sparsamhet. Det är ju så, att snålheten kan bedraga visheten och kanske till och med i detta fall — om jag får våga ett djärvt uttryck — jordbruksutskottet.

Jag skall nu icke, herr talman, yrka bifall till min egen motion, utan blott till sist uttala den förhoppningen, att kammaren måtte bifalla herr Andersons i Knapasjö yrkande, så att åtminstone någonting måtte bli gjort i denna sak.

Herr Sjöblom: Herr talman, mina herrar! De föregående ära-

Ang. kraft-
lednings-
länefonden.
(Forts.)

Ang. kraft-
lednings-
länefonden.
(Forts.)

de talarna hava på ett rörande vackert sätt framhållit det behov efter kraft och ljus som finnes ute i landets avlägsna bygder. Detta behov har säkert jordbruksutskottet och även elektrifieringskommittén känt till, då de hava gått att intaga sin ståndpunkt till de motioner, som det här är tal om.

Om man arbetar sig in i dessa problem, skall man finna, att det skulle kunna uppstå en sådan situation, att ett beviljande av medel utan att hava reda på, hur denna fråga ligger för landet i stort, skulle kunna bliva ett ödslande med medel, som högst få kanhända nu kunna göra sig ett begrepp om. Det är på det sättet, att sedan krigsåren kommo och landet blivit avstängt från import av lysoljor och även oljor för kraft hava behoven stegrats alldeles oerhört. Det är väl i känslan av dessa genom kristiden uppkomna behov, som nu så oerhörda krav ställas på statskassan, som fallet är ifrån motionärernas sida. Ingen, som något litet har kommit in i frågorna, kan ändå, utan att det föreligger en plan, efter vilken landet skall elektrifieras, vara med på att gå dessa utredningar i förväg och anslå stora summor, ty det kan icke vara riktigt.

Det har på sista tiden till elektrifieringskommittén meddelats, att rätt stora och mycket betydande orter i landet äro i färd med att elektrifiera efter metoder, som på intet sätt kunna förenas med dem, som staten tillämpar vid sina stora ledningsnät. Nu kommer det att förr eller senare inträffa, att dessa mycket betydande orter kunna komma att lida brist på kraft och vilja få sådan från det nät, som staten drar ut över landet. Men då kommer det att visa sig, att de ledningar, som där äro byggda, icke äro byggda så, att de kunna föra kraft från statens nät. Det kommer säkert att inträffa på otaliga håll i landet, där sådana anläggningar hava gjorts, att dessa anläggningar komma att visa sig mindervärdiga. för att icke säga, rent odugliga, då man vill använda en större kraftmängd, än vad man kanhända själv har tillgång till. För min del tror jag, att det skulle bliva en nationalekonomisk förlust av oberäknelig räckvidd, om vi utan vidare skulle låta den ena lilla orten efter den andra bygga ut sina vattenfall efter sina egna metoder, och det sedan en gång i framtiden kanhända skulle komma att uppstå behov att få denna kraft utökad genom att erhålla mer kraft från statens ledningar, men att man icke skulle kunna få det på grund av att de ledningar, som man själv byggt, icke äro lämpliga härför. Jag tror till och med, att man skulle kunna säga, att det är icke bara små utan även stora företag, som på det sättet utbyggas med olämpliga periodtal i sina ledningar och andra olämpliga förhållanden, som göra, att de icke kunna anpassas efter statens stora nät.

Jag tror för min del, att Kungl. Maj:t här har begärt tillräckligt mycket, då Kungl. Maj:t har begärt 1,500,000 kronor. Det bör fylla några av de behov, som förefinnas, och jag försäkrar, att den uppmaning eller vädjan som herr Anderson i Knapasjö riktade till elektrifieringskommittén, kan måhända från hans synpunkt sett vara berättigad, men kommittén gör i alla händelser allt vad som göras kan för att så fort som möjligt få dessa frågor utredda, så att vi

kunna få landet elektrifierat efter ett planmässigt system som kan vålla de minsta möjliga förlusterna i framtiden.

Jag tror, på grund av dessa omständigheter, herr talman, att klokheten bjuder, att riksdagen ger sig till tåls, åtminstone för någon tid, tills kommittén blir färdig med sitt arbete, innan den anslår så stora belopp, som här är fråga om till anläggning av spridda fall här och där i landet.

Jag skall av dessa skäl, herr talman, be att få yrka bifall till jordbruksutskottets. hemställan.

Herr Anderson i Knapasjö: Herr talman! Uppmärksamgjord på, att det yrkande, jag i mitt förra anförande hade, icke var fullständigt, ber jag få ändra det till vad jag därmed naturligtvis avsåg, nämligen bifall till den kungliga propositionen samt den av mig i ärendet väckta motionen.

Herr Bogren: Herr talman! Den ärade ledamoten av elektrifieringskommittén beklagade, att det har byggts så många ledningar under den gångna tiden, som varit mindre välberäknade och mindre väl anlagda, och han beklagade, att folk ute i orterna och distributionsföreningar icke suttit stilla i avvidan på den s. k. elektrifieringskommitténs stora förslag. Ja, det torde vara lätt förklarligt, att de icke suttit stilla, då de eljest skulle varit dömda, att sitta i mörker dessa år. Jag tycker, att elektrifieringskommittén borde besinna, att här är en fråga, som är så aktuell och som fordrar så hastigt ingripande, att kommittén kanske möjligtvis bort bedriva sitt arbete en liten smula fortare, än som skett. Ännu synes kommittén icke hava ingripit så ledande och så vägvisande i denna så ytterst viktiga angelägenhet för vårt folk, som landsbygdens elektrifiering är. Då man besinnar det vackra uppdrag, denna kommitté har, nämligen att »verkställa utredning och avgiva förslag angående de åtgärder, som kunna inom den närmaste framtiden ifrågasättas för att genom statens försorg få till stånd en så allmän elektrifiering av landsbygden, som omständigheterna kunde medgiva — att undersöka, vilka bygder, som vore så ogynnsamt ställda, att en hjälp från statens sida kunde anses vara av behovet påkallad, samt, där så kunde befinnas lämpligt, avgiva förslag om de åtgärder, som kunde anses erforderliga», kunde man vänta något annat, än att de skilda orterna varit hänvisade till egna initiativ och egen ekonomisk kraft, då de fått reda sig själva. Jag vet icke, om detta statsorgan vidtagit några särskilda åtminstone synliga åtgärder för att fylla detta uppdrag. Dessutom synes det mig vara ofrånkomligt, att elektrifieringskommittén iakttagit den allra största sparsamhet och återhållsamhet, då det är fråga om att hjälpa till en liten smula från statens sida, så att landsbygden får sina belysnings- och kraftbehov någorlunda tillfredsställda. Jag tycker, det är rent av upprörande, att statsrådet självt måste taga initiativ till höjning av kraftledningslänefonden. Statsrådet har dock behjärtat

Ang. kraft-
lednings-
länefonden.
(Forts.)

Ang. kraft-
lednings-
lånefonden.
(Forts.)

denna viktiga angelägenhet, i det att han föreslagit, som vi se, en höjning av vad myndigheterna ifrågasatt för innevarande år med 500,000 kronor.

Jag tror, det hade varit väl, om kommittén till och med hade tillstyrkt herr Andersons i Knapasjö motron, men det är ju sant, att kommittén ser endast i stort, ser på de stora ledningarna, Trollhätteledningarna, Älvkarlebynätet etc. Jag ber att få underrätta kommittén om, vad den mycket väl bör ha reda på, att vi hava en hel massa småfall i landsbygden, små strömfall, som orterna måste tillgodogöra sig. De montera dessa fall efter bästa förmåga och göra sina ledningar och installationer. När man då kommer och begär ett så blygsamt anslag av staten, som det herr Anderson har gjort framställning om, tycker jag, det är något hårt, att få detta tillbakavisat. Denna kommitté har fått det stora uppdraget, att se till, vad som kan göras från statens sida för landsbygdens elektrifierande och dock säger den: nej det får ni göra själva, men bäst vore om ni icke gör det, ty ni gör det så rasande, det passar icke i det stora systemet, när det blir färdigt, och då får ni se eder om; och vidare säger kommittén, nu ha vi fått in så mycket olja etc., så att nu får landsbygdens elektrifiering anstå möjligtvis. Det står just här i kommitténs yttrande, att det icke torde vara så överhängande, då vi hava bättre tillgång på stenkol och oljer etc. Men landsbygdens elektrifiering är en angelägenhet icke allenast för orterna, utan en nationell angelägenhet av högsta rang. Och jag beklagar, att elektrifieringskommittén icke har en annan syn på frågan och framför allt att kommittén skall arbeta i det långsamma tempo, att orterna måste med egna resurser utan varken statshjälp eller statsledningar elektrifiera landsbygden. Det heter ute i orterna, ni ha visserligen ledningar, men de äro mindre väl lagda, ni ha icke anpassat ledningarna efter krafttillgången etc. etc. Ja, det är också en hjälp, men det är en hjälp, som man icke tackar mycket för.

Det är nog icke utan fog, som det landet runt framställes klagomål över kristidskommissioner och -kommittéer och kommittéer av alla möjliga slag, men skola dessa kommittéer, herr talman. upphöjas till statsorgan av första rang, som skola bestämma vad vi skola göra och icke göra, och skola dessa kommittéer taga ledningen, tror jag, att vi hava skäl att vädja till regringen, att snarast möjligt frälsa oss från alla dessa kommittéer.

Herr L ü b e c k: Herr talman! Det är väl ingen i kammaren, som icke har samma uppfattning som herr Bogren i det avseendet, att det är en angelägenhet av allra största vikt, att elektrifiera landsbygden i största möjliga utsträckning. Men det är icke den saken, som det egentligen är fråga om här, ty nog får det erkännas, att Kungl. Maj:t och utskottet hava visat intresse för denna sak genom det förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t och blivit tillstyrkt av utskottet. När det gäller att slå in på vägen, att giva statbidrag för utförande av dylika anläggningar, så är det

emellertid ganska naturligt, att utskottet ställer sig betänksamt och vill avvakta den utredning, som på Kungl. Maj:ts uppdrag pågår inom elektrifieringskommittén. Jag tvivlar icke på, att det därvid kan komma att visa sig önskvärt, med hänsyn till den kulturella betydelsen av, att sprida upplysning i ordets dubbla bemärkelse i avlägsna bygder, att i ett eller annat fall underlätta elektrifieringen genom direkta bidrag under någon lämplig form. Men man kan ändock säga, tror jag, i det läge frågan nu ligger, med de ofantligt högt uppdrivna priserna på material och med den ringa verkan, relativt sett, som ett bidrag av 500,000 kronor för detta ändamål kan hava, att man måste giva utskottet rätt i, att man bör ge sig till tåls och avvakta den utredning, som från elektrifieringskommitténs sida kan komma fram i saken.

Det är rätt också, som herr Sjöblom yttrade, att det under sista åren byggts en del anläggningar, som varit av ganska dålig kvalitet. Man får emellertid kanske icke klandra detta allt för mycket. Ivern att få fram ledningar har varit mycket stor och mycket naturlig. Under en sådan forcering och med den ganska stora brist på sakkunskap, som stått till buds, och med de dåliga materiel, som man ofta måst arbeta med, ligger det i sakens natur, att det kommit till stånd en del anläggningar som man under normala förhållanden skulle fått i bättre skick. Däremot är jag icke ense med herr Sjöblom därom, att man skulle begått fel genom att över huvud planera en del småanläggningar, som kanske teoretiskt icke så väl lämpa sig för anknytning till statens eller andra stora distributionsnät. Ty det är icke rimligt att begära, att man i bygderna skall sätta sig och vänta på, att staten eller andra skola komma fram med kraftledningar ut i de yttersta förgreningarna, utan givetvis måste det komma till stånd smärre anläggningar här och var i avlägsna bygder, där de få planeras uteslutande med hänsyn till det speciella Ortsbehovet, och där det icke i överskådlig tid kan ifrågakomma anknytning till andra kraftnät. Säkerligen är det också på sådana anläggningar, som herr Anderson i Kapasjö syftar, när han tänker sig bidrag från statens sida.

Vad så elektrifieringskommitténs arbete angår, kan jag till dels instämma med herr Bogren, så till vida, att jag anser, att elektrifieringskommittén under den första delen av sitt arbete inriktade detta kanske något felaktigt. Man gav sig för mycket in på en del stora elektrifieringsplaner och tog mindre sikte på den nytta, som man kanske med större fördel för det allmänna kunde hava gjort genom att taga fasta på de uppgifter, som kunnat förefinnas för de närmaste åren, utan att man därför behövt förlora ur sikte de stora linjerna för framtiden. I det avseendet har emellertid, om jag icke är oriktigt underrättad en ändring nu skett, och jag tror, att elektrifieringskommitténs arbete för närvarande och med de arbetskrafter, som stå till kommitténs förfogande, bedrives på sådant sätt, att man icke har anledning, att däremot rikta någon anmärkning. Men väl instämmer jag i det av herr Bogren

Ang. kraft-
lednings-
länefonden.
(Forts.)

Ang. kraft-
lednings-
länefonden.
(Forts.)

uttalade önskemålet, att elektrifieringskommitténs arbete måtte påskyndas så mycket som möjligt.

I avvaktan därpå, herr talman, kan jag för min del icke komma till annat slut, än att kammaren bör bifalla utskottets hemställan.

Herr Sjöblom: Herr talman! Jag skall icke länge upptaga kammarens tid. Men då de, som deltagit i diskussionen, tämligen allmänt tyckas vilja göra gällande, att elektrifieringskommittén på något sätt skulle åsidosatt sin skyldighet att arbeta fort och mycket fort, är detta en sak, som jag för min del såsom ledamot av kommittén, icke för min egen skull, men för de övriga kommittéledamöternas skull, kan på mycket starka grunder tillbakavisa.

Saken ligger nämligen icke så, att där saknas vilja att göra något, utan det är problemets oerhörda räckvidd och svårighet, som gör, att sådana här saker icke kunna lösas på en vecka eller månad. Jag försäkrar, att kommittén gjort allt vad göras kan för att tillräckligt mycken fackkunskap, icke bara inom landet utan även utifrån, från utlandet, skulle ställas i landsbygdens elektrifierings tjänst. Men det är icke så lätt att få tag i lämpliga personer. Det behövs även någonting annat än pengar, och det är sakkunnig ledning. Då jag personligen rest ute i bygder, som nyligen elektrifierats, så har jag funnit, då jag kommit in i gårdarna här och var, huru lamporna suttit och blinkat. Och då jag tagit reda på felet, så har det befunnits, att det slog eld gång på gång i kopplingsdosorna. Det är ju fullkomligt orimligt, att det skall gå till på det sättet utan någon som helst kontroll. Skall man fortsätta på detta sätt utan användande av några tekniskt fullkomligare medel vid elektrifieringen, så kunna stora faror uppstå i fråga om säkerheten vid dylika anläggningar.

Jag försäkrar herrarna, att problemet, om man tränger in i det, är vidlyftigt nog för att taga rätt så lång tid att reda ut.

För min del ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande punkten 1), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Anderson i Knäpasjö under överläggningen senast framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vid härefter av herr talmannen given proposition beträffande punkten 2) biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

Punkten 9.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 10.

Lades till handlingarna.

§ 10.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 59 B, angående reglering av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1919 i vad rör jordbruksärenden.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Lades till handlingarna.

§ 11.

Föredrogs vart för sig jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggnadslån och odlingsbidrag till innehavare av vissa kronobyggen i Norrbottens län; och

nr 61, i anledning av utav Kungl. Maj:t gjorda framställningar angående anslag till åtgärder för linodlingens befrämjande.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckt motion om statsbidrag till riksföreningen för landsbygdens elektrifiering u. p. a. för anställande av sakkunnig personal yttrade:

Ang. statsbidrag till riksföreningen för landsbygdens elektrifiering u. p. a.

Herr B o g r e n: Herr talman! Då utskottet på sitt sätt gått med på, vad jag i min motion begärt, kan jag icke hava något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Det är blott den skillnaden mellan utskottets förslag och mitt, att om utskottet funnit för gott att bevilja motionen, hade vi fått ytterligare 10,000 kronor till befordrande av landsbygdens elektrifiering.

Utskottet föreslår nu, att om Kungl. Maj:t finner skäl att lämna riksföreningen för landsbygdens elektrifiering det sökta understödet, så skola de 10,000 kronorna tagas av de 100,000 kronor, som riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande för landsbygdens elektrifiering. Dessa 100,000 kronor utdelas nu till vederbörande länsstyrelser i riket för att av dem på bästa sätt användas.

Men det är ett uttalande, som utskottet i detta sammanhang gjort, som föranlett mig att här begära ordet. Utskottet anför som skäl, varför det icke kunnat gå med på motionen, ett uttalande av elektrifieringskommittén, som för övrigt är mycket välvilligt, och för vilket jag stannar i tacksamhetsskuld till kommittén. Men dessutom säger

Ang. statsbi-
drag till rika-
föreningen för
landsbygdens
elektrifiering
u. p. a.

(Forts.)

utskottet: »Härtill kommer, att utskottet av principiella skäl ställer sig betänksamt i fråga om anvisande av anslag till enskilda förenin-
gar, då någon utredning från Kungl. Maj:t icke föreligger.» Det
är något hårt, tycker jag, att utskottet helt och hållet ställer sig på
den ståndpunkten, att en enskild motionär således icke skulle ha den
minsta utsikt till framgång, om han vågar att för ett ändamål, som
en förening gjort till sitt, ett ändamål, det må vara huru gagneligt och
välgörande som helst, motionsvägen gå direkt till riksdagen därmed.
Han skall alltså vara tvungen att först gå petitionsvägen till Kungl.
Maj:t, och sedan skall Kungl. Maj:t föranstalta en utredning och i
form av proposition framlägga ärendet för riksdagen. Ja, detta är
ju en omgång, som kan vara nog så betryggande; men jag hemställer
till utskottet, om man icke, på samma gång man håller på denna
omgång som det väsentligaste, kanske kunde som hittills skänka det
beaktande åt en enskild motionärs förslag, som detta förslag förtjä-
nar. Det torde vara lätt nog för ett utskott att med de utrednings-
möjligheter, det har till sitt förfogande, komma till insikt om, huru-
vida en motionärs framställning förtjänar beaktande eller icke. Att
då ställa sig på den ståndpunkt, jordbruksutskottet här gjort, tycker
jag, är något väl starkt byråkratiskt. Man har ofta i denna kammare
reagerat mot allt vad byråkrati heter, men det ser ut, som om riksdag-
ens egna organ skulle råka falla i de mest byråkratiska former, något
verk kan göra.

Just detta uttalande är ett sådant utslag av byråkrati, att jag,
herr talman, icke velat låta det stå oemotsagt och därför velat yttra
detta till protokollet.

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Jag skall också be att få
säga, att jag anser, att herr Bogrens uttalande i sista delen av hans
anförande icke bör vara en röst enbart från Västgötabanken.

Jag tror, det är alldeles nödvändigt, att vi här i kammaren för-
klara, att kammaren icke ställer sig solidarisk med den tanke, som
utskottet här gjort sig till målsman för, visserligen endast i en viss
fråga. Men i varje fall anser jag, att kammaren bör hävda den upp-
fattningen, att den kräver helgd för en enskild motionärs förslag.
Förslagen böra bedömas uteslutande från saklig synpunkt och icke
på något sätt ringaktas, därför att de komma från en enskild motio-
när. Jag anser det vara varje riksdagsmans plikt att kräva en sådan
uppfattning i allmänhet av sitt arbete.

Herr S j ö b l o m: Herr talman! Jag kan för min personliga
del säga det, att det icke alls är någon ringaktning mot motionen el-
ler motionären, som ligger bakom berörda, av utskottet inskjutna sats
i motiveringen. Men jag tänker, att herr Sommelius själv skulle ställa
sig rätt så skeptisk mot sitt eget förslag. Åtminstone föreföll det så,
då han talade om herr Molins i Dombäcksmark motioner i anledning
av en viss proposition. Respekten för motionären tycktes då i åtskil-
ligt vara borta.

Men jag vill visst icke jämnställa denna motion med herr Molins

motioner. Ty denna motion är välbetänkt och avser icke så orimligt stora belopp som de av herr Molin i Dombäcksmark väckta och av herr Sommelius påtalade motionerna. Den är så välbetänkt, att utskottet för sin del ansett det lämpligast att göra det möjligt för motionären att få sina 10,000 kronor till föreningen. Jag tycker således, att denna admonition mot jordbruksutskottet är fullkomligt omotiverad. Att satsen kommit in i utlåtandet beror på, att utskottet vid åtskilliga tillfällen funnit anledning påvisa, att sparsamhet med statens medel är nödvändig. Och den kan komma till synes på det här sättet utan att behöva stöta någon, ty det har icke varit jordbruksutskottets mening.

Ang. statsbidrag till riksföreningen för landsbygdens elektrifiering u. p. a.

(Forts.)

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sommelius: Herr talman! Den siste talaren har rätt i det avseendet, att jag kritiserat herr Molins många motioner. Det gjorde jag därför, att det belopp, som i dessa motioner begärdes, gick till 94,000,000 kronor mera än utskottet ansåg sig kunna föreslå. Jag ansåg detta vara att på ett orättmätigt sätt begagna sin motionsrätt, och det föranledde mig just vid detta tillfälle till det uttalandet, att om man fordrar aktning för sina motioner, skall man icke gå till överdrift med avseende på motionsrätten, utan hålla sig inom lämpliga gränser.

Då den siste talaren nämnde något om jordbruksutskottets sparsamhet med avseende å ett ifrågasatt anslag å kr. 10,000:—, får jag säga, att det kallar jag att sila mygg och svalja kameler.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Härefter föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande av en förordning, innefattande vissa bestämmelser rörande saluförande av tvättmedel; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 14.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Hammar skjöld*, nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 359, med förslag till lag om statsdepartementen;

herr *Tengdahl m. fl.*, nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 326, angående tillfällig lönereglering under år 1919 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvalt-

ningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel;

herr *Vennerström*:

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 346, med förslag till ändrad lydelse av §§ 12, 54 och 105 regeringsformen, §§ 38, 50, 55, 56 och 74 riksdagsordningen samt § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen; och

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 379, med förslag till ändrad lydelse av § 15 regeringsformen;

herr *Vennerström m. fl.*, nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 358, med förslag till ändrad lydelse av §§ 6, 7, 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen och till övergångsstadgande däri; samt

herr *Bäcklund*, nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 378, angående anslag till nordiska museet för beredande av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp för år 1919 åt museets personal.

Nämnda motioner blevo på begäran bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,59 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.